

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Orintos Aleknaitės,
Neakivaizdinio skyriaus
V kurso, Baudžiamosios justicijos studijų
šakos studentės

MAGISTRO DARBAS

IKITEISMINIO TYRIMO PRADĖJIMAS

COMMENCEMENT OF THE PRE-TRIAL INVESTIGATION

Vadovas doc.dr. Pranas Kuconis
Recenzentas asist. Gintaras Jasaitis

Vilnius
2011

TURINYS

Turinys	2
Įžanga	3
1. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo samprata	6
2. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindai	13
2.1. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas gavus skundą, pareiškimą, ar pranešimą apie nusikalstamos veikos padarymą	13
2.2. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas, kai pati institucija nustato nusikalstamos veikos požymius.....	20
2.3. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas tik pagal nukentėjusiojo asmens, ar jo teisėto atstovo skundą.....	24
3. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąlygos	29
4. Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą ir jo apskundimo galimybė	39
5. Sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo tvarka.....	50
Išvados	57
Santrauka.....	59
Summary	60
Naudotų šaltinių sąrašas.....	61

IŽANGA

Sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimas yra svarbus tuo, kad pradėjus ikiteisminį tyrimą, ikiteisminio tyrimo įstaigų įgalioti pareigūnai ir prokurorai turi teisę asmenims taikyti įvairias procesines prievartos priemones, todėl ikiteisminio tyrimo pradėjimas turi būti išsamiai apgalvotas, privalo turėti teisinį pagrindą ir įformintas griežtai laikantis nustatytų nurodymų.

Darbo temos aktualumas. Pasirinkti nagrinėti ikiteisminio tyrimo pradėjimo institutą Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese, išnagrinėti ikiteisminio tyrimo etapo sąvoką, aplinkybių ir sąlygų, dėl ko ikiteisminis tyrimas pradedamas problematiką paskatino tai, kad priėmus sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą prasideda baudžiamasis procesas. Sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą gali būti priimtas tik esant atitinkamiems pagrindams, bei nesant atitinkamų, konkrečiai apibrėžtų sąlygų, kurių vertinimas bus analizuojamas darbe. Šiuo metu aktualu yra ir tai, kad tam tikrų veiksmų atlikimo galimybė Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau - BPK) numatyta ir nepradėjus ikiteisminio tyrimo.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo instituto egzistavimas yra vienas iš svarbiausių, leidžiantis priimti proceso sprendimus, užtikrinančius asmens teisių, visuomenės ir valstybės saugumą. Kiekvienoje visuomenėje egzistuoja tam tikra vertybių sistema, tačiau ne visada pirmumo teisė atiduodama teisėtiems veiksams. Todėl baudžiamojo proceso kodekse reikalinga įtvirtinti ir apibrėžti sąlygas ir pagrindus, dėl ko gali būti pradėtas ikiteisminis tyrimas. Tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių teisininkai ieškojo ir iki šio ieško būdų ir priemonių, veiksmingai ir optimaliai įteisinančių ikiteisminio tyrimo pradėjimo supaprastinimo procesą. Pastebėta, kad po 2001 metų daugelyje šalių keičiantis baudžiamojo proceso nuostatoms, pataisos darytos atsižvelgiant į tarptautinius teisės aktus, todėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindai ir sąlygos yra panašūs.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti ir įvertinti ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindus ir sąlygas bei su tuo susijusias teorines ir praktines problemas.

Tyrimo objektas - ikiteisminio tyrimo pradėjimo teisinis reglamentavimas ir jo taikymo praktika.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti ikiteisminio tyrimo pradėjimo sampratos problematiką.
2. Atlikti teisės aktuose įtvirtintų ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindų analizę.
3. Atskleisti sąlygas, dėl ko ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas.

4. Atriboti veiksmus, kurie gali būti atliekami ne pradėjus ikiteisminio tyrimo, kaip reikalingus sprendžiant klausimą, ar pradėti, ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, bei nurodyti tokių sprendimų apskundimo galimybę.
5. Išaiškinti sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo tvarką ir svarbą.

Hipotezė: ikiteisminio tyrimo pradėjimas įgalina taikyti baudžiamojo poveikio priemones prieš asmenį, įtariamą padarius nusikalstamą veiką, todėl siekiant nepažeisti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje reglamentuojamų asmens teisių bei laisvių, būtina spręsti, ar yra pagrindai ikiteisminiam tyrimui pradėti, o esant pagrindams ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras privalo nedelsiant pradėti ikiteisminį tyrimą.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindiniai tyrimo šaltiniai yra teisės normos – Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai, kiti Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai, Generalinės prokuratūros rekomendacijos, praktinė medžiaga: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nutartys, užsienio šalių teisės normos. Mokslininkų darbai taip pat yra tyrimų šaltinis, nes jie padeda tiksliau interpretuoti galiojančias teisės normas, siūlo teisinių santykių supratimo modelius. Įvairiais aspektais ikiteisminio tyrimo institutą savo darbuose analizavo: G.Goda, M.Kazlauskas, M.Panomariovas, P.Ancelis, R.Burda, R.Ažubalytė, J.Prapiestis, D.Grigolovičienė, Ž.Mišėikis, A.Kliunka, V.Galinaitis. Taip pat panaudota kitų šalių literatūra ir baudžiamojo proceso kodeksai.

Tyrimo metodai. Darbe kompleksiskai naudojami įvairūs mokslinio tyrimo metodai:

1. *mokslo literatūros studijavimo* metodas, kurio pagalba apibendrinama teorinė medžiaga;
2. *lyginamosios analizės* metodas, leidžiantis palyginti ikiteisminio tyrimo pradėjimo instituto reglamentavimą Lietuvos Respublikos ir kitų šalių baudžiamuosiuose procesuose;
3. *sisteminės analizės* metodas, kurio pagalba ikiteisminio tyrimo pradėjimas analizuojamas nuo informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką gavimo iki sprendimo dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimo aukštesnės instancijos teismui, vadovaujantis ne tik BPK bet ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros rekomendacijomis;
4. *teologinis metodas*, panaudotas aiškinant įstatymuose įtvirtintų nuostatų reikšmę;
5. *loginės analizės metodas*, padėjęs vertinti, apibendrinti, formuluoti išvadas. Atsižvelgiant į ikiteisminio tyrimo įstaigų, prokuratūros, teismų praktiką, atliktų tyrimų

pastebėjimus bei teikiamas rekomendacijas, šis metodas leido pateikti savus vertinimus vienu ar kitu klausimu;

6. *empirinio tyrimo metodas*, kurio pagalba analizuojama teismų praktika.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas ir penkios pagrindinės dalys. Pirma darbo dalis skirta ikiteisminio tyrimo pradėjimo sampratos atskleidimui. Antroje darbo dalyje analizuojami ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindai. Trečioje dalyje aiškinamos ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąlygos. Ketvirtoje dalyje analizuojama atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą ir jo apskundimo galimybė. Penktoje dalyje dėstoma sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo tvarka. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, santrauka ir naudotų šaltinių sąrašas.

1. IKITEISMINIO TYRIMO PRADĖJIMO SAMPRATA

Kiekvienos teisinės valstybės pareiga užtikrinti asmens ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių, suponuojanti teisę ir pareigą įstatymais apibrėžti ne tik nusikalstamas veikas ir baudžiamąją atsakomybę už jas, bet ir reglamentuoti su nusikalstamų veikų atskleidimu bei tyrimu ir bylų nagrinėjimu susijusius santykius – baudžiamojo proceso santykius. Baudžiamojo proceso santykiai turi būti reguliuojami sudarant ir užtikrinant tinkamas teises prielaidas greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, teisingai nubausti veikas padariusius asmenis bei teisiniais būdais užtikrinti, kad niekas nekaltas nebūtų nuteistas.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnis reglamentuoja, kad valstybė, siekdama užtikrinti saugumą nuo nusikalstamų kėsinių, akcentuoja ne tik į žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių, visuomenės ir valstybės interesų užtikrinimą greitu ir išsamiu nusikalstamų veikų atskleidimu, bet ir į tinkamą įstatymų pritaikymą. Tuo tarpu Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnyje baudžiamojo proceso paskirtis nurodoma, kaip nustatymas tokios proceso tvarkos, nusikalstamų veikų tyrimo, baudžiamojo persekiojimo ir baudžiamųjų bylų teisenos, kuri užtikrintų baudžiamojo įstatymo normų veiksmingumą, taikymą ir teisingą baudžiamojo teisinio santykio normų sureguliuojimą, be pagrindo nesikišant į asmeninį gyvenimą.¹ Atliekant ikiteisminį tyrimą Latvijos Respublikoje, turi būti nustatyta, ar buvo nusikalstama veika, nustatytas trauktinas baudžiamojon atsakomybėn asmuo, ar yra pagrindas procesą baigti jį nutraukiant arba baudžiamąjį procesą perduoti teismui. Iš to galima daryti išvadą, kad siekiant užtikrinti saugumą nuo nusikalstamų kėsinių, valstybė turi pareigą nustatyti tokias teises priemones, kuriomis nebūtų pažeistos ir nusikalstamą veika padariusių asmenų teisės. Be to, ikiteisminio tyrimo pradėjimas negali būti naudojamas kaip įrankis siekiant savo asmeninės naudos apkaltinant nekaltą asmenį. Analizuojant asmenų skundus dėl atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą pastebėta, kad teismai gauna daug skundų dėl veikų, kurios sąlygotos asmenų tarpusavio nesutarimų aiškinimosi, kuomet asmenys, siekdami pakenkti vieni kitiems, siekia, jog būtų pradėtas baudžiamasis procesas. Per ilgą teismų praktiką tokios skunduose nurodomos veikos yra tapusios tarsi šabloninės, todėl teismai nedvejodami atsisako tenkinti skundus. Tokios veikos dažniausia nagrinėjamos privataus kaltinimo arba civilinio proceso tvarka.

---

¹ Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

Teisės doktrinoje išskiriamos kelios ikiteisminio tyrimo stadijos sampratos.

Ikiteisminis tyrimas apibūdinamas kaip proceso stadija, trunkanti nuo sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą iki bylos su kaltinamuoju aktu perdavimo teismui, arba priimant sprendimą nutraukti ikiteisminį tyrimą. Ikiteisminio tyrimo metu svarbiausia yra įgyvendinti šiuos keliamus uždavinius: 1) greitai ir išsamiai nustatyti visas reikšmingas nusikalstamos veikos aplinkybes; 2) nustatyti veiką galimai padariusį asmenį; 3) sudaryti sąlygas tinkamam bylos išnagrinėjimui teisme, 4) imtis būtinų priemonių užtikrinant proceso dalyvių teisę į žalos atlyginimą bei kitas teises.²

Yra autorių, teigiančių, kad ikiteisminis tyrimas yra baudžiamojo proceso dalis – savarankiška baudžiamojo proceso sistemos dalis, turinti vidinę struktūrą, ribojama laiko ar atskaitos taškais ir kurioje, atsižvelgiant į bendrą baudžiamojo proceso tikslą bei uždavinius, sprendžiami tik tai stadijai būdingi tikslai ir uždaviniai. Kiekviena stadija užbaigiama jai būdingu sprendimu, įforminama specialiu aktu³. Kiti autoriai laikosi pozicijos, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas yra savarankiška baudžiamojo proceso stadija, kuri turi vidinę struktūrą, teisinį reglamentavimą, ir yra ribojama atskaitos taškais – nuo skundo, pranešimo, pareiškimo gavimo ar prokurorui arba ikiteisminio tyrimo pareigūnams patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius iki sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimo. Šioje stadijoje sprendžiami tik jai būdingi tikslai ir uždaviniai⁴.

Autoriai, ikiteisminį tyrimą apibūdinantys remdamiesi kriminalistinėmis pozicijomis teigia, jog ikiteisminį tyrimą reikia apibūdinti kaip kriminalistinės teorijos praktinį rezultatą – kriminalistinę praktiką. Ikiteisminį nusikalstamų veikų tyrimą iš procesinių pozicijų galima apibūdinti kaip autonomišką baudžiamojo proceso dalį – veiklą, kurios tiesioginė paskirtis yra greitas ir išsamus nusikalstamų veikų išaiškinimas (tyrimas), taip pat rengiamų nusikalstamų veikų užkardymas.⁵

Vokietijos Federacinės Respublikos teisės doktrinoje ikiteisminio tyrimo sąvoka suprantama kaip „procesas, vykstantis dar nepradėjus ikiteisminio tyrimo“, nes prieš pradėdant ikiteisminį tyrimą gauta informacija apie nusikalstamą veiką formaliai turi būti patikrinama siekiant nustatyti, ar ji pagrįsta ir tikėtina, kad būtų pradėtas ikiteisminis tyrimas⁶. Tai suprantama iš Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso

² GODA G., KAZLAUSKAS M., KUČONIS P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005, p. 288.

³ MIŠEIKIS Ž. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija // *Jurisprudencija*. 2005. Nr. 67 (59), p. 47.

⁴ KUKLIANSKIS S. Ikiteisminio tyrimo teoriniai pagrindai // *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 75 (67) p. 7-16.

⁵ KUKLIANSKIS S. Ikiteisminio tyrimo teoriniai pagrindai // *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 75(67), p. 8.

⁶ LÖWE, et al. *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz*: Grosskommentar. II Auflage. Berlin: 2003, p.105.

kodekso 171 straipsnio normos, kuri reglamentuoja, kad pareiškimo padavimas gali nesukelti jokių pasekmių⁷. Ir norma, įpareigojanti prokuratūrą pradėti ikiteisminį tyrimą atskleisti nusikalstamosioms veikoms, ne visada taikoma. Toks įstatyminis reglamentavimas įteisina galimybę atlikti informacijos patikrinimą ir sprendimo dėl jos turinio priėmimą.

Išaiškinus, kad ikiteisminis tyrimas yra atitinkama baudžiamojo proceso stadija, reikia išaiškinti sąvoką „baudžiamojo proceso stadija“. Baudžiamojo proceso stadija - tai savarankiškas nusikalstamos veikos tyrimo ir baudžiamosios bylos nagrinėjimo etapas, kuriame sprendžiami specifiniai uždaviniai ir kuris baigiamas priimant tam tikrą procesinį sprendimą, lemiantį tolesnį proceso vyksmą byloje. Baudžiamojo proceso dalijimas į stadijas yra reikšmingas, nes leidžia išaiškinti visas bylos aplinkybes, sudaro sąlygas efektyviai kontroliuoti ikiteisminio tyrimo institucijų, prokuratūros ir teismo veiksmus, atliktus pirmesnėse proceso stadijose.⁸ Kiti autoriai pasisako, kad „baudžiamojo proceso stadija – savarankiška baudžiamojo proceso sistemos dalis, turinti vidinę struktūrą, ribojama laiko ar atskaitos taškais ir kurioje, atsižvelgiant į bendrą baudžiamojo proceso tikslą bei uždavinius, sprendžiami tik tai stadijai būdingi tikslai ir uždaviniai. Kiekviena stadija užbaigiama jai būdingu sprendimu, įforminama specialiu aktu.“⁹

Neatsižvelgiant į tai, kad skirtingose šalyse baudžiamasis procesas susideda iš skirtingų stadijų, Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese išskiriamos stadijos:

- ikiteisminis tyrimas;
- bylos procesas 1-osios instancijos teisme;
- apeliacinis procesas;
- nuosprendžių ir nutarčių vykdymas;
- kasacinis procesas.

Atitinkamos stadijos metu yra renkami bei analizuojami atitinkami duomenys, padedantys išsiaiškinti visas nusikalstamos veikos aplinkybes, bei sudaro sąlygas efektyviai kontroliuoti ikiteisminio tyrimo institucijų, prokuratūros ir teismo veiksmus, atliktus pirminėse proceso stadijose. Kaip matyti, ikiteisminio tyrimo pradėjimas, kaip baudžiamojo proceso stadija, nėra išskiriamas.

Lietuvos Respublikoje baudžiamasis procesas prasideda baudžiamojo proceso subjektams gavus informaciją apie nusikalstamą veiką ir baigiasi, kai yra nustatomas nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir jis yra atlikęs jam paskirtą bausmę, arba nutraukus

---

⁷Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, prieiga per internetą www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes, (žiūrėta 2011 m. balandžio 5 d.).

⁸ GODA G., KAZLAUSKAS M., KUCONIS P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005, p. 16.

⁹ MIŠEIKIS Ž. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija // *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 67(59).

baudžiamąjį procesą prieš nekaltą asmenį, taip pat nustačius, jog nebuvo padaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. Be to, reikia pažymėti, jog „tam, kad atsirastų teisiniai santykiai, yra būtina galiojanti teisės norma, teisiniai faktai ir teisinis subjektiškumas“.¹⁰ Kaip nustatyti ar įvardyti tyrimo stadiją dar prieš priimant sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, ir kokiame proceso etape priimamas sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą? Juk yra atliekami tam tikri veiksmai, gaunama ir tikrinama bei fiksuojama informacija. Atsižvelgiant į BPK 169 ir 170 straipsnius, kurie reglamentuoja prokuroro veiksmus pradedant ikiteisminį tyrimą ir prokuroro įgaliojimus atliekant ikiteisminį tyrimą, bei į BPK 171 straipsnį, kuriame reglamentuojami ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų veiksmai pradedant ikiteisminį tyrimą. Iš to galime daryti išvadą, kad baudžiamojo proceso pradinis etapas susideda iš dviejų etapų:

- ikiteisminio tyrimo pradėjimo;
- ikiteisminio tyrimo atlikimo.

Pirmajame baudžiamojo proceso etape yra numatyta galimybė atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą procesas nutrūksta, nepasiekęs ikiteisminio tyrimo stadijos. Praktika parodė, jog pirmajame baudžiamojo proceso etape, kuomet siekiama išsiaiškinti, ar padaryta veika turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, yra renkama informacija, neišvengiamai atliekami tam tikri baudžiamojo proceso kodekse numatyti patikslinamieji veiksmai, kurių įforminimas sukelia daug neaiškumų, kadangi nėra aiškiai ir tiksliai reglamentuotas tokių veiksmų atlikimas. Pažymėtina, kad sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą yra pagrindas pradėti ikiteisminio tyrimo veiksmus bei taikyti procesines prievartos priemones.

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame procese vyrauja trys proceso stadijos: 1) ikiteisminio tyrimo; 2) tarpinio proceso; 3) pagrindinio proceso. Ikiteisminio tyrimo stadijoje renkami duomenys apie nusikalstamą veiką ir ją padariusį asmenį. Po to, jau tarpiniame procese, teismas nusprendžia, ar tokių duomenų pakanka perduoti bylą į teismą.

Pagal Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą baudžiamasis persekiojimas prasideda nuo to momento, kai gaunama duomenų, jog ruošiamasi vykdyti nusikalstamą veiką, ar ji jau padaryta, ar tik pasikėsinta ją padaryti. Tokiu atveju ikiteisminio tyrimo institucijos įgyja pareigą pradėti ikiteisminį tyrimą ir išsiaiškinti nusikalstamą veiką, nepriklausomai kokioje tyrimo stadijoje buvo nustatyti nusikalstamos veikos požymiai, bei imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad būtų nustatyti visi asmenys, darę priešingą teisei veiką. Nuo nusikalstamos veikos paaiškėjimo

---

¹⁰ VAIŠVILA A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000 m., p. 319.

momento pradedamas konkretaus asmens baudžiamasis persekiojimas arba viešojo intereso gynimas, pradedami spręsti baudžiamojo proceso uždaviniai. Taigi, geriausiai baudžiamojo proceso reikšmė atsiskleidžia per jam keliamus uždavinius ir jo tikslus.¹¹

Pagal Prancūzijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą nusikalstamų veikų tyrimo procesas priklauso nuo nusikalstamos veikos sunkumo laipsnio, pobūdžio, bei jos padarymo aplinkybių. Nusikalstamos veikos yra skirstomos į nusikaltimus, baudžiamuosius nusižengimus, kurie valstybės tarybos dekretais pagal pavojingumą skirstomi dar į penkias klases, ir baudžiamuosius pažeidimus. Yra išskiriamos trys tokių veikų ikiteisminio tyrimo formos:

- Preliminarus tyrimas
- Teisėjo tyrimas
- Akivaizdžių nusikalstamų veikų tyrimas

Kiekviena ikiteisminio tyrimo forma turi savo ypatumų ir skiriasi viena nuo kitos atlikimu, nors ir jungia tie patys tyrimo principai.¹²

Prancūzijos Respublikoje ikiteisminio tyrimo institutas daugiausiai sutelktas į ikiteisminio tyrimo formas bei jų ypatumus. Šiuo metu galiojantis baudžiamojo proceso kodeksas Prancūzijos Respublikoje išsamiai reglamentuoja tiek institucijų, kurios vykdo baudžiamąjį persekiojimą, tiek institucijų, priimančių sprendimus, tiek institucijų, vykdančių priimtus teismų sprendimus, veiklą. Prancūzijos Respublikos baudžiamojo proceso ypatumas yra toks, kad baudžiamasis procesas orientuotas į konkretų ir greitą nusikalstamų veikų ištyrimą. Baudžiamojo persekiojimo pradėjimo iniciatyva Prancūzijos Respublikoje suteikiama tiek policijos pareigūnams, tiek ir prokurorams. Akcentuojama, kad pradedant ikiteisminį tyrimą, būtina surinkti kuo daugiau duomenų, leisiančių vienokio ar kitokio pobūdžio tyrimą. Prancūzijos Respublikos, kaip ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese, veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, pagal kuriuos numatytos atskiros tyrimo formos. Atliekant ikiteisminį tyrimą sprendžiami ir skirtingo pobūdžio uždaviniai, kurie, be kita ko, susilieja į vieną tikslą – kuo greičiau ir išsamiau atlikti kokybišką bylos aplinkybių tyrimą.

Išanalizavus įvairių autorių pateiktas ikiteisminio tyrimo pradėjimo sampratas, baudžiamojo proceso stadijas, darytina išvada, kad daugelyje šalių ikiteisminis tyrimas pradedamas ir atliekamas panašiai. Ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus informaciją apie padarytą nusikalstamą veiką. Ikiteisminį tyrimą kontroliuoja ir jam vadovauja

---

¹¹Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, prieiga per internetą www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes, (žiūrėta 2011 m. balandžio 5 d.).

¹²PANOMARIOVAS A. Ikiteisminio tyrimo formos Prancūzijos Respublikoje // Jurisprudencija. 2003. T 49(41), p. 140-148.

prokuroras, o patį tyrimą atlieka atitinkamos ikiteisminio tyrimo įstaigos, kai kuriais atvejais ikiteisminį tyrimą atlieka ir prokuroras. Kai kuriose šalyse, pvz. Italijoje, įkurta teismo policija, kuri, siekiant palengvinti prokurorui vykdyti procesines funkcijas, yra pavaldi tik prokurorams. Italijoje policija organizaciniu požiūriu padalyta kitaip nei Lietuvoje, t.y. Vidaus reikalų, Gynybos ir Finansų. R. Orlandi tokią teisinę sistemą kritikuoja ir pasisako, jog tokia policijos sistema trukdo kovai su nusikalstamumu.¹³ Lietuvoje ikiteisminį tyrimą turi teisę atlikti tik ikiteisminio tyrimo įstaigos, kurioms pavedimą atlikti ikiteisminį tyrimą duoda prokuroras. Jis taip pat gali sudaryti ir kelių ikiteisminio tyrimo įstaigų grupę, arba tyrimą atlikti pats.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo etapas reikšmingas ir tuo, jog garantuoja, kad baudžiamojo proceso subjektai nesavivaliautų ir nepiktnaudžiautų pradėdami ikiteisminį tyrimą, tuo pačiu užtikrina tinkamus tyrimo pradėjimo pagrindus ir užkerta kelią, kad nebūtų išvengta baudžiamosios atsakomybės. Laiku ir pagrįstai pradėtas ikiteisminis tyrimas yra būtinas žmogaus teisių ir laisvių apsaugos, greito ir išsamaus nusikalstamos veikos tyrimo, legalumo principams užtikrinti, nes tiek nepagrįstas ikiteisminio tyrimo pradėjimas, tiek nepagrįstas atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą turi neigiamų padarinių žmogui, visuomenei ir valstybei.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad pagal Lietuvos Respublikos ir analizuojamų kitų šalių baudžiamojo proceso kodeksuose nustatytus reikalavimus, ikiteisminio tyrimo pradėjimas yra etapas, kuomet atlikus reikiamus, ir tik baudžiamojo proceso kodekse reglamentuojamus veiksmus, sprendžiamas klausimas ar yra baudžiamojo proceso kodekse numatyti pagrindai, ar nėra sąlygų, dėl ko baudžiamasis procesas negalimas, ar turi būti priimtas proceso sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo etape priimami sprendimai yra: pradėti ikiteisminį tyrimą arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, bei sprendimas patikslinti pateikto skundo, pareiškimo ar pranešimo apie pradėtą nusikalstamą veiką duomenis, todėl galima daryti išvadą, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimo etape priimtas sprendimas įgalina toliau baudžiamajam procesui vykti. Taip pat ikiteisminio tyrimo pradėjimo etapas turi aiškius pradžios ir pabaigos momentus. Jis pradedamas gavus informaciją apie nusikalstamą veiką ir atlikus pirmąjį proceso veiksmą, kuriuo išreiškiama ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąvokos išaiškinimas įtvirtino supratimą, kad neišvengiamai yra reikalingas

---

¹³ ORLANDI R. *Rechtsstaatliche Strafverfolgung und organisierte Kriminalität: Die Italienische Strafjustiz im Umbruch // Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft* 108, 1996, Nr. 2., p. 432.

baudžiamojo proceso kodekse reglamentuotų sąlygų ir pagrindų, kuriems esant galima pradėti ikiteisminį tyrimą, ieškojimas.

2. IKITEISMINIO TYRIMO PRADĖJIMO PAGRINDAI

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą, ikiteisminis tyrimas pradedamas:

- gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką;
- prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatius nusikalstamos veikos požymius;
- pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą, ar prokuroro reikalavimą, dėl nusikalstamų veikų, numatytų BK 145 straipsnyje, 149 straipsnio 1 dalyje, 150 straipsnio 1 dalyje, 151 straipsnio 1 dalyje, 178 straipsnio 1 ir 4 dalyse, 179 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 182 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 183 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 184 straipsnio 1 ir 3 dalyse, 186 straipsnyje, 294 straipsnio 1 dalyje.

Atsižvelgiama ir į tai, ar yra atitinkamos procesinės ir faktinės prielaidos:

- tikėtinos informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką buvimas;
- aplinkybių, dėl kurių baudžiamasis procesas yra negalimas, nebuvimas.

Apie kiekvieną ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindą išsamiai bus aiškinama atskiruose antrosios dalies punktuose.

2.1. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamos veikos padarymą

BPK 166 straipsnyje reglamentuojama, kada yra pradedamas ikiteisminis tyrimas. Vienas iš ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindų yra reglamentuotas 166 straipsnio 1 dalies 1 punkte - gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką. Pagal Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose išdėstytas sąvokas, skundas, pareiškimas ar pranešimas apie nusikalstamą veiką yra „fizinio ar juridinio asmens kreipimasis į prokuratūrą ar ikiteisminio tyrimo įstaigą žodžiu, raštu ar elektroninio ryšio priemonėmis, pranešant apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, nurodant jos padarymo laiką, vietą, būdą, padarinius ir, jei yra žinoma, ją padariusį ir nukentėjusį asmenis“.¹⁴ „Asmuo nukentėjęs nuo nusikalstamos veikos rašo skundą, jo teisėti atstovai bei kiti fiziniai veiksnius asmenys – pareiškimą,

---

¹⁴ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 patvirtintos rekomendacijos „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 94-3713.

juridiniai asmenys – pranešimą“.¹⁵ Kreipimasis dėl nusikalstamos veikos gali būti pateikiamas tiek žodžiu, tiek raštu. Raštu pateikiamo skundo ar pareiškimo turiniui nėra nustatytų griežtų reikalavimų, apsiribojama raštvedybos taisyklių reikalavimais. Jei pranešimas apie nusikalstamą veiką pateikiamas žodžiu, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras, priimantys informaciją, surašo nustatytos formos protokola pareiškimą. Protokolo – pareiškimo turinyje numatytas asmens, pateikusio pranešimą apie nusikalstamą veiką, išpėjimas dėl baudžiamosios atsakomybės pagal BK už melagingą įskundimą ar pranešimą apie nebūtą nusikalstimą. Apie tai asmuo išpėjamas pasirašytinai. „Informacija apie galimą nusikalstamą veiką – ikiteisminio tyrimo įstaigoje arba prokuratūroje elektroninio ryšio priemonėmis gauta informacija apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, kuri nėra pakankamai informatyvi, kad būtų galima nedelsiant priimti proceso sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, arba kai tokia informacija yra pakankamai informatyvi, tačiau joje nėra duomenų, leidžiančių identifikuoti šią informaciją suteikusį asmenį.“¹⁶ Kai turima informacijos, leidžiančios identifikuoti, elektroninio ryšio priemonėmis skundą, pareiškimą ar pranešimą parašiusį asmenį, toks skundas nagrinėjamas taip pat kaip ir rašytiniai pranešimai apie nusikalstamą veiką.

Apibendrinant galima teigti, kad BPK 166 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus tam tikrą informaciją apie nusikalstamą veiką, arba informaciją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, ir tokia informacija gaunama iš šalies, kurią gali pateikti bet kuris fizinis (veiksnius) ar juridinis asmuo, įskaitant valstybės institucijas ar pareigūnus.

Pranešimas apie padarytą arba rengiamą daryti nusikalstamą veiką yra pilietinė pareiga, tačiau nėra privaloma, kaip ir nėra bendro visoms šalims principo, įpareigojančio piliečius pranešti apie visus jų sužinomus nusikaltimus, tai yra daugiau piliečio galimybė. Tuo tarpu Ispanijos baudžiamojo proceso kodeksas įpareigoja kiekvieną pilietį, nepriklausomai nuo to ar jis yra nukentėjęs, ar tik liudytojas, pranešti apie kiekvieną pastebėtą nusikaltimą ir duoti parodymus. Kai kurios teisinės sistemos numato panašią pareigą tik ypatingais atvejais, ar kitų sunkių nusikaltimų atvejais.¹⁷ Pavyzdžiui, pagal Prancūzijos Respublikos BPK 40 straipsnį, kiekvienas valdininkas ir pareigūnas, sužinojęs apie nusikaltimą ar nusižengimą vykdydamas savo pareigas, privalo apie jį

---

¹⁵ BUČIŪNAS G., GRUODYTĖ E. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*: mokymo priemonė. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 12.

¹⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 patvirtintos rekomendacijos „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 94-3713.

¹⁷ International Criminal Police Review. 1985. No. 386, p. 68.

pranešti prokurorui, pateikiant atitinkamus dokumentus.¹⁸ Reglamentuojamas reikalavimas taikomas mokesčių surinkimo darbuotojui, kai vengiama sumokėti mokesčius.

Apie nusikalstamą veiką skundą, pareiškimą arba pranešimą gali pateikti ne tik tiesiogiai nukentėjęs asmuo, tačiau ir visi piliečiai, kurie jaučiasi nukentėję dėl padarytos nusikalstamos veikos, arba pagal savo statusą ar veiklos funkcijas, privalo atstovauti kito asmens teisėms ar teisėtiems interesams. Pasitaiko atveju, kad asmenys dėl nežinojimo savo pranešimą įformina netinkamu kreipimusi, tačiau tokia aplinkybė negali būti priežastis atsisakyti priimti tokį pranešimą, ar atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Jei asmuo pats atvyksta į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą su pareiškimu apie nusikalstamos veikos padarymą, pareigūnas ar prokuroras privalo išsiaiškinti, ar padaryta veika yra nusikalstama, ar besikreipiantis asmuo nori, jog būtų pradėtas ikiteisminis tyrimas, ar asmuo kreipiasi norėdamas apie nusikalstamą veiką pranešti tik dėl žinios, tačiau ikiteisminio tyrimo nepageidauja. Pastarasis reikalavimas taikomas, kai iš skundo, pareiškimo ar pranešimo matyti, kad padaryta nusikalstama veika patenka į BPK 167 straipsnyje išvardytą nusikalstamų veikų sąrašą, dėl kurių ikiteisminis tyrimas pradėdamas tik esant nukentėjusiojo asmens skundai ar jo teisėto atstovo pareiškimui. Aiškinamasi, ar padaryta nusikalstama veika neturi visuomeninės reikšmės, ar ja nepadaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtą savo interesų, nes tokiu atveju ikiteisminis tyrimas pradėdamas pagal prokuroro reikalavimą.

Jei skunde, pareiškime ar pranešime išdėstytos aplinkybės nėra aiškios, jas reikia tikslinti. Neatsižvelgiant į tai, kad nurodytos aplinkybės nėra aiškios, ar asmuo apie padarytą nusikalstamą veiką praneša tik dėl žinios, visi skundai, pareiškimai ar pranešimai yra registruojami. Pagal Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijas, asmenų skundai, prašymai, pareiškimai, valstybės ar valdymo institucijų ir kitų kompetentingų subjektų pateikta medžiaga arba informacija turi būti nagrinėjama ne tik baudžiamosios teisės aspektu, bet ir siekiant išsiaiškinti galimus viešojo intereso pažeidimus¹⁹.

Latvijos Prokuratūros įstatymas numato, kad prokuratūros pareiga – ginti piliečių ir valstybės teises bei teisėtus interesus įstatymų nustatytais procedūromis; įstatymų nustatytais atvejais pareikšti ieškinius teisme. Įstatymas numato, kad prokuroras, gavęs informacijos apie neveiksnių, ribotai veiksnų asmenų, invalidų, nepilnamečių, kalinių ar

¹⁸ Prancūzijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

¹⁹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. gruodžio 28 d. nurodymas Nr. N-33 „Dėl prokurorų veiklos ginant viešąjį interesą“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisin%C4%97informacija/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 1d.).

kitų asmenų, negalinčių tinkamai pasinaudoti gynyba, teisių ir teisėtų interesų pažeidimus, privalo patikrinti šią informaciją ir imtis visų reikiamų priemonių apsaugoti šių asmenų ir valstybės interesus. Nustatęs teisių ir interesų pažeidimus, prokuroras turi teisę pateikti protestą valstybės ir savivaldybių įstaigoms, įmonėms ir organizacijoms dėl įstatymų pažeidimų, pareikšti ieškinį teisme, iškelti baudžiamąją bylą, inicijuoti administracinį ar drausminį procesą. Prokurorai Latvijoje gina ne tik valstybės, bet ir savivaldybių interesus.

Jei skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką pateikęs asmuo nepageidauja ikiteisminio tyrimo, tačiau yra aiškūs nusikalstamos veikos požymiai, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras gali ikiteisminį tyrimą pradėti pagal faktą, surašydami tarnybinį panešimą.

Duomenis apie padarytą nusikalstamą veiką galima gauti žodžiu, raštu, telefonu, elektroniniu laišku, iš visuomenės informavimo priemonėmis pateiktos informacijos, ir panašiai. Duomenys apie nusikalstamą veiką laikytini pagrindu pradėti ikiteisminį tyrimą, jeigu iš skundo, pareiškimo ar pranešimo matyti, kad šie duomenys realūs, arba jeigu prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas nustato, kad nurodyti faktai ir įvykiai gali būti tikri. Taip pat pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą yra ir tuomet, kai pagal gautus ar kitos nusikalstamos veikos tyrimo metu nustatytus duomenis negalima patikimai spręsti, ar nusikalstama veika iš tikrųjų buvo padaryta, tačiau akivaizdu, kad duomenys apie padarytą veiką yra tikri. Tačiau, jei duomenys apie galimai padarytą nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi, pareigūnai gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Dėl to priimamas prokuroro arba ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimas. „Duomenys apie nusikalstamą veiką vertinami kaip akivaizdžiai neteisingi, kai pareiškėjo skunde, pranešime ar pareiškime nurodytų faktų patikimumui nustatyti nereikia atlikti ikiteisminio tyrimo dėl jų akivaizdaus netikrumo. Tokiu atveju sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priimamas BPK 168 straipsnyje nustatyta tvarka.“²⁰ Esant atvejui, kai gaunamas skundas, pranešimas ar pareiškimas apie knygoje ar kitame literatūros kūrinyje nurodytus įvykius, kuriuos asmuo laiko bei vertina kaip nusikalstamą veiką, knygoje nurodytus dalykus reikalinga vertinti baudžiamosios atsakomybės prasme, be to, reikalingi ir kiti papildomi duomenys, patikslinantys bei patvirtinantys knygoje aprašomas

---

²⁰ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 patvirtintos rekomendacijos „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 94-3713.

aplinkybes. Tik tokiu atveju būtų galima pradėti ikiteisminį tyrimą, nes bus ir dingstis ir pagrindas tyrimui pradėti.²¹

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu nurodoma, kad „jei prokuratūroje informacija apie galimą nusikalstamą veika gaunama elektroninio ryšio priemonėmis, atsižvelgiant į gautoje informacijoje nurodytos galimos nusikalstamos veikos pobūdį, nedelsiant perduodama policijos arba specializuotai ikiteisminio tyrimo įstaigai.“²² Iš to galima spręsti, kad pranešimą apie nusikalstamą veiką galima pateikti ir elektroninio ryšio priemonėmis.

Taip pat priimami ir anoniminiai skundai, pareiškimai ar pranešimai, tačiau nagrinėjami, jeigu juose nurodytos faktinės aplinkybės gali būti patikslintos ir nežinant pareiškėjo asmens duomenų. Nesvarbu, kokia forma pateikiamas pranešimas apie nusikalstamą veiką, tačiau jeigu nežinomas jo siuntėjas, pranešimas laikytinas anoniminiu. Anoniminiais pranešimais gauti duomenys nelaikomi duomenimis apie nusikalstamą veiką ar informacijos šaltiniu.

Nors pagal anoniminius pranešimus ikiteisminis tyrimas negali būti pradamas, tačiau Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose nurodoma, jog „prokuratūroje gauti rašytiniai anoniminiai skundai, pareiškimai ar pranešimai apie nusikalstamą veiką prokuratūros vadovo, jo pavaduotojo ar prokuratūros struktūrinio padalinio vadovo ar jo pavaduotojo sprendimu gali būti nagrinėjami“²³. Tokį reglamentavimą reikia suprasti taip, kad turi būti galimybė patikslinti skunde, pareiškime ar pranešime nurodytas aplinkybes, nors ir nėra žinomas asmuo, padavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą.

Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodekso 141 straipsnio 7 dalyje reglamentuojama, jog anoniminiai skundai nenagrinėjami visiškai.²⁴ Anoniminiai skundai taip pat nenagrinėjami ir Latvijos Respublikoje. Pagal Latvijos Respublikos BPK 369 straipsnį, anoniminiai pranešimai, kurių šaltinį pranešėjas atsisako atskleisti, nelaikomi pagrindu pradėti ikiteisminį tyrimą.²⁵ Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso

---

²¹ Duomenys iš internetinio puslapio <http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/176/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 balandžio 1 d.).

²² Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. gruodžio 28 d. nurodymas Nr. N-33 „Dėl prokurorų veiklos ginant viešąjį interesą“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisin%C4%97informacija/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 1d.).

²³ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. gruodžio 28 d. nurodymas Nr. N-33 „Dėl prokurorų veiklos ginant viešąjį interesą“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisin%C4%97informacija/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 1d.).

²⁴ Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, 2001, N. 174-ФЗ. Prieiga per internetą

²⁵ Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

kodeksas taip pat nenumato baudžiamojo proceso pradėjimo esant anonimiam pranešimui.²⁶

Atsižvelgiant į Prancūzijos teismų praktiką, kasacinis teismas yra pateikęs išaiškinimą, kad anoniminės informacijos arba pranešimo nepakanka nusikalstamos veikos akivaizdumui konstatuoti. Įdomus vertinimas yra ir tai, kad akivaizdžiu nusikaltimu nebus pripažintas išžaginimas, jei apie jo padarymą bus pranešta praėjus keletui dienų po įvykio.²⁷

Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodekso 140 straipsnyje²⁸ ir Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 169 straipsnyje²⁹ numatyti vienas iš baudžiamojo proceso pradėjimo pagrindų yra, kai kaltininkas prisistato prisipažindamas, jog padarė nusikalstamą veiką. Savanoriški prisipažinimai priimami tiek žodžiu, tiek raštu. Prisipažinimu laikomas asmens savanoriškas pranešimas apie jo įvykdytą nusikalstamą veiką, kai tam asmeniui dar nebuvo paskelbtas nutarimas apie jo atžvilgiu pradėtą baudžiamąjį procesą, nepaskirta kardomoji priemonė ar priimtas nutarimas apie jo patraukimą kaltinamuoju. Rusijos baudžiamojo proceso kodeksas numato ir reikalavimą nustatyti prisipažįstančiojo asmenybę.

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą apie pradėtą ikiteisminį tyrimą ne vėliau kaip kitą dieną pranešama asmeniui, padavusiam skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką. Jeigu ikiteisminį tyrimą pradeda ikiteisminio tyrimo pareigūnas, pranešama prokurorui. Tokiu būtu užtikrinama asmens teisė žinoti apie sprendimą dėl pateikto jo skundo, pareiškimo, ar pranešimo. BPK nenumato reikalavimo pranešti apie ikiteisminio tyrimo pradėjimą įtariamajam asmeniui. Kol dar nėra surinkti asmens kaltę patvirtinantys duomenys, kol asmuo dar nepripažintas įtariamuoju, toks pranešimo pateikimo reikalavimas būtų nelogiškas, nes praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, padavęs asmuo, įtariamąjį nurodo tik turėdamas spėjamuosius įtarimus. Kitų šalių baudžiamojo proceso kodeksuose nustatyti aiškūs reikalavimai, kad asmenys pagal kurių skundus, pareiškimus ar

---

²⁶ Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно - процессуальный кодекс Республики Беларуси. Минск. Тесей. 2001.

²⁷ Prancūzijos Kasacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus sprendimas Nr. 55. Prieiga per internetą http://www.courdecassation.fr/IMG/pdf/CASCRI_20080001_0001_p000_P.pdf, (žiūrėta 2011 m. balandžio 5 d.).

²⁸ Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, 2001, N. 174-ФЗ. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/upload/legislations/9a/eb/3a4a5e98a67c25d4fe5eb5170513.htm>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

²⁹ Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно - процессуальный кодекс Республики Беларуси. Минск. Тесей. 2001.

pranešimus pradedamas ikiteisminis tyrimas, informuojami tuoj pat, vos tik pradedamas tyrimas, kartu pateikiant pranešimus ir prokuratūrai.

Palyginus Lietuvos Respublikos ir kitų šalių baudžiamųjų procesų normose reglamentuojamą ikiteisminio tyrimo pradėjimą, visose šalyse ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką. Pranešimo apie nusikalstamą veiką forma numatyta tiek žodinė, tiek rašytinė. Be to, pareiškėjai yra įspėjami dėl baudžiamosios atsakomybės apie žinomai melagingą pranešimą. Išskirtina Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostata, kad iš valstybinių įstaigų pareigūnų, įmonių, organizacijų pranešimai priimami tik raštiški pranešimai. Gali būti pridedami dokumentai ar kita medžiaga, patvirtinanti ar pagrindžianti pareiškimą. Visuomenės informavimo priemonėmis pateikti pranešimai gali būti tik dingstis pradėti tyrimą. Ir tokią informaciją paskleidęs asmuo privalo, baudžiamojo persekiojimo įstaigos reikalavimu perduoti turimus dokumentus ar kitą medžiagą, patvirtinančią tokį pranešimą (170 straipsnis)³⁰.

Be to, ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai ir prokurorai privalo reaguoti į kiekvieną pranešimą, siekti identifikuoti skundą, pareiškimą ar pranešimą pateikusį asmenį ir kiek įmanoma tikslinti gautą informaciją apie nusikalstamą veiką. Jei neįmanoma išsiaiškinti gauto pranešimo aplinkybių bei nustatyti pranešimą pateikuso asmens, tolimesnis galimai padarytos nusikalstamos veikos tyrimas yra neįmanomas, todėl ikiteisminis tyrimas nepradėtinas dėl duomenų stokos.

Tai, kad Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros rekomendacijose išdėstyti reikalavimai tikslinti pateiktą anoniminę informaciją bei siekti nustatyti skundą, pareiškimą ar pranešimą padavusį asmenį, ir tai, kad pareigūnai negali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, privalomai nepatikrinę visų gautame pranešime nurodytų aplinkybių, rodo dėmesingą požiūrį priimant sprendimus dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Be to, skundus, pareiškimus bei pranešimus ir bet kokią kitokią informaciją reikia nagrinėti ne tik baudžiamosios teisės rėmuose, bet ir neužmirštant, jog atitinkamais veiksmais galimi ir viešojo intereso pažeidimai.

Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro reikalavimo aiškintis ir tikslinti gautą anoniminę informaciją, kai BPK normose aiškiai išdėstyti pagrindai ikiteisminiam tyrimui pradėti, pateikiama išvada, kad anoniminės informacijos, kuri nėra pakankama nusikalstamos veikos akivaizdumui konstatuoti, aiškinimasis yra netikslinga ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar prokurorų veikla, jei tuoj pat iš gauto anoniminio pranešimo yra

---

³⁰ Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно - процессуальный кодекс Республики Беларусь. Минск. Тесей. 2001.

aišku, jog nebus įmanoma nustatyti informaciją pateikusio asmens. Jei susipažįstant su gauta anonimine informacija matyti, kad nurodyti duomenys yra akivaizdžiai neteisingi, į tokią informaciją nereiktų registruoti, tuo labiau, tirti ar nagrinėti.

Nagrinėjant ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindus pagal kitų šalių baudžiamojo proceso kodeksus, ikiteisminio tyrimo vienas iš pradėjimo pagrindų yra asmens savanoriškas prisipažinimas. Tokia nuostata Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse nereikalinga, nes ikiteisminio tyrimo pareigūnai ar prokurorai, gavę asmens prisipažinimą, ikiteisminį tyrimą pradeda surašydami tarnybinių pranešimą, kuriame išdėsto gautą informaciją.

Nors Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose nurodoma, kad „apie pradėtą ikiteisminį tyrimą ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu pranešama pareiškėjui ir prokurorui, atsižvelgiant, jog BPK reikalauja apie visus proceso veiksmus ir priimtus sprendimus informuoti pareiškėją bei išskirtinę prokuroro funkciją kontroliuoti ikiteisminį tyrimą ir siekiant, kad tiek pareiškėjas, tiek prokuroras apie sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą sužinotų nedelsiant, siūloma BPK 166 straipsnyje nurodytą nuostatą „apie pradėtą ikiteisminį tyrimą pranešama skundą, pareiškimą arba pranešimą padavusiam asmeniui“, tikslinti nustatant, kad „apie pradėtą ikiteisminį tyrimą, skundą, pareiškimą arba pranešimą, padavusiam asmeniui ir prokurorui, turi būti pranešama nedelsiant, pradėjus ikiteisminį tyrimą.“

2.2. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas, kai pati institucija nustato nusikalstamos veikos požymius

Pagal BPK 166 straipsnio 2 dalyje reglamentuojamą nuostatą, ikiteisminis tyrimas pradedamas, kai prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas patys nustato nusikalstamos veikos požymius. Pagal BPK įtvirtintą nuostatą ikiteisminis tyrimas pradedamas, kai prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas nusikalstamos veikos požymius nustato savo veiklos metu, arba tirdamas kitas nusikalstamas veikas. Nustatęs nusikalstamos veikos požymius, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas apie tai surašo tarnybinių pranešimą. Tarnybiniame pranešime nurodoma, kokiomis aplinkybėmis, kokie veikos požymiai buvo nustatyti, ir kad dėl nustatytos veikos reikalinga pradėti ikiteisminį tyrimą. Tai yra antroji prielaida ikiteisminiam tyrimui pradėti. Jokių kitų sąlygų baudžiamojo proceso įstatymas ikiteisminio tyrimo pradėjimui nebenumato.

Pažymėtina, kad be aukščiau nurodytų pagrindų pradėti ikiteisminį tyrimą, išimtiniais atvejais ikiteisminis tyrimas dėl padarytos nusikalstamos veikos prieš nepilnametį gali būti pradedamas ir prokuroro reikalavimu. Pavyzdžiui, kai panaudojus smurtą prieš nepilnametį ar mažesnę, buvo padaryta nusikalstama veika, dėl kurios baudžiamasis procesas gali būti pradėtas tik gavus nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą, o nukentėjusysis dėl nepilnametystės neįstengia ginti savo teisių ir teisėtų interesų. Kai nėra gautas skundas, pareiškimas ar pranešimas apie nusikalstamą veiką, tačiau iš viešos informacijos matyti, kad prieš nepilnamečius galėjo būti panaudotas smurtas, apie tai turi būti informuojamas prokuroras.³¹ Tuo atveju, kai iš gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo nėra galimybės patikimai nuspręsti, ar nusikalstama veika iš tikrųjų buvo padaryta, ikiteisminis tyrimas turi būti pradėtas. Tačiau pažymėtina, kad proceso pradėjimas nesant tam pagrindo galėtų būti vertinamas kaip neleistas žmogaus teisių varžymas. Baudžiamojo proceso pradėjimas ir baudžiamojo persekiojimo vykdymas paprastai susijęs su procesinių prievartos priemonių, ribojančių asmens teises ir laisves, taikymu, todėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas įpareigoja prokurorą ikiteisminį tyrimą pradėti tik esant įstatyme nustatytoms sąlygoms ir pagrindams.

Jau pradėto ikiteisminio tyrimo metu tiek ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, atliekantis ikiteisminį tyrimą, tiek prokuroras gali nustatyti kitos nusikalstamos veikos požymius ir įtariamojo atžvilgiu reikalinga inkriminuoti dar vieną veiką. Tokiu atveju yra surašomas tarnybinis pranešimas. Tarnybinis pranešimas – vadovui adresuotas dokumentas, kuriame išdėstoma, kokioje ikiteisminio tyrimo medžiagoje kokį proceso veiksmą atliekant ar gavus atitinkamai tyrimui reikšmingos informacijos, buvo nustatyti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatytos nusikalstamos veikos požymiai, ir dėl nustatytos veikos reikalinga atlikti ikiteisminį tyrimą. Tarnybinis pranešimas yra rašomas ir tuo atveju, jei ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras atliko bent vieną baudžiamojo proceso veiksmą dėl nusikalstamos veikos, kuomet yra pradedamas ikiteisminis tyrimas.

Dažnai ikiteisminio tyrimo pareigūnai, surašydami tarnybinius pranešimus nurodo, kad ikiteisminis tyrimas pradėtas turint operatyvinių duomenų, apie padarytą atitinkamą nusikalstamą veiką. Kaip žinoma, operatyviniai duomenys nėra viešinami, todėl ir tarnybiniame pranešime jie nenurodomi. Tačiau pradėjus ikiteisminį tyrimą reikia

---

³¹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. vasario 12 d. nurodymas Nr. N-7 „Dėl prokurorų veiklos užtikrinant vaikų teisių apsaugą, nuo smurto nukentėjusių vaikų teisių ir teisėtų interesų gynimą“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisin%C4%97informacija/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 1d.).

minėtus duomenis tirti. Laikantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso nuostatos, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymiai, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika, operatyvinės veiklos metu gavus informacijos apie rengiamą nusikalstamą veiką, procesiniams veiksams įteisinti būtina nedelsiant pradėti ikiteisminį tyrimą.

Užsienio valstybėse operatyvinės veiklos teisinis reglamentavimas yra gana skirtingas. Pavyzdžiui, Vokietijoje, Austrijoje, Italijoje ir kitose valstybėse atitinkamos institucijos turi teisę slapta kontroliuoti pokalbius nepradėjus ikiteisminio tyrimo ir „tai neprieštaruoja baudžiamojo persekiojimo principams, nes specialios nusikaltimų tyrimo formos ir metodai teisėtais ir neišvengiamais pripažįstami tarptautiniuose teisės aktuose“.³²

Jei analizuodami ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijas ieškotume, kuri iš funkcijų būtų reikšminga priimant sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, čia reiktų pažymėti, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas pradėti ikiteisminį tyrimą neturi kompetencijos, tačiau jo sprendimas, t.y nutartis, išnagrinėjus skundą dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą, yra privalomas tiek prokurorui, tiek ikiteisminio tyrimo įstaigoms. Teisėjų nutartis, kuriose konstatuojama, jog teismo bylos nagrinėjimo metu, ir nesvarbu ar tai būtų civiliniame, ar baudžiamajame procesuose, paaiškėja dalyvaujančio byloje arba kito asmens veiksmuose nusikaltimo požymių, teismas vadovaudamasis BPK 257 straipsniu ar Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 290 ir 300 straipsniais, priima nutartį ir apie tai praneša prokurorui. Praktikoje tokia teismo nutartis yra siunčiama prokuratūrai, kur prokuroras, susipažinęs su turima medžiaga, pradeda ikiteisminį tyrimą uždėdamas rezoliuciją bei nurodydamas atitinkamą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnį, pagal kurį kvalifikuojamai nusikalstama veika.

Nors ir atrodo, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas yra ganėtinai įtakingas ir kompetentingas vykdydamas procesinių veiksmų kontrolę ikiteisminiame procese, tačiau teisėjas įtraukiamas į procesą tik kreipiantis į jį. Pažymėtina, kad kaltinimo atskyrimas nuo teisingumo vykdymo funkcijų – tai bendras principas, nes baudžiamojo proceso specialūs subjektai negali būti priklausomi vienas nuo kito. Tačiau kai kuriose valstybėse ir teismas turi įgaliojimus pradėti bylą dėl nusikalstamų veikų, padarytų teismo bylos nagrinėjimo metu. Moldovos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 335 straipsnyje

---

³²Duomenys iš internetinio puslapio <http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/1842/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 balandžio 4 d.).

numatyta, kad teismo metu padarius Baudžiamajame kodekse apibrėžtą veiką, ikiteisminio tyrimo teisėjas ar, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, teismo posėdžio pirmininkas nustato veiką padariusį asmenį. Apie tai yra užfiksuojama posėdžio protokole ir jo išrašas pasiunčiamas prokurorui. Taip pat, esant reikalui, teisminė instancija turi teisę priimti nutartį suimti nusikalstamą veiką padariusi asmenį. Asmuo ir nutartis nedelsiant perduodami prokurorui.³³

Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 307 straipsnio 6 dalyje nurodoma, kad teismo nagrinėjimo eigoje pažeidus jo vedimo tvarką, kai pažeidėjo veiksmuose nustatoma nusikaltimo požymių, teismas perduoda medžiagą dėl asmens patraukimo atsakomybėn.³⁴

Latvijos Respublikoje asmeniui, kuris teismo nagrinėjimo metu padaro nustatytos tvarkos pažeidimą, gali būti taikomos procesinės sankcijos arba jis gali būti patrauktas atsakomybėn už nepagarbą teismui.³⁵

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą, teisę pradėti ikiteisminį tyrimą turi tik prokurorai ir ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras“. Šia Konstitucijos nuostata įtvirtintos ir prokurorų funkcijos baudžiamųjų bylų procese. „Prokurorai pagal kompetenciją atlieka ir organizuoja ikiteisminį tyrimą, jam vadovauja, kontroliuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnų proceso veiklą, palaiko valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose, kontroliuoja nuosprendžių pateikimą vykdyti ir jų vykdymą Baudžiamojo kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso, Bausmių vykdymo kodekso ir šio Įstatymo nustatyta tvarka.“³⁶ O teismai, pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies nuostata, Lietuvos Respublikoje vykdo teisingumą. Todėl tiek ikiteisminio tyrimo pradėjimas, tiek vadovavimas jam, nepriskirtinas teismo funkcijai.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso norma, leidžianti prokurorui ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnui, patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius pradėti ikiteisminį tyrimą, rodo valstybės interesą ginti savo piliečius, kai nusikalstamais

---

³³ Moldovos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно - процессуальный кодекс Республики Молдова. 2003, Nr. 104.

³⁴ Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно - процессуальный кодекс Республики Беларусь. Минск. Тесей. 2001.

³⁵ Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

³⁶ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymas, 2003 m. balandžio 22 d. Nr. IX-1518 // Valstybės žinios 2003, Nr. 42-1919.

veiksmas padaryta tiek turtinė, tiek neturtinė žala. Be to, įgyvendinama baudžiamojo proceso paskirtį greitai ir teisingai iširti nusikalstamas veikas, siekiant, kad nusikalstamą veiką padarę asmenys būtų teisingai nubausti, kai asmenys negali ginti savo teisėtų interesų. Lyginant su kitų šalių baudžiamaisiais procesais, visi procesai numato baudžiamojo proceso pradėjimo pagrindą, kuomet ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai ar prokuroras patys nustato nusikalstamos veikos požymius. Tačiau pabrėžtina, kad baudžiamasis procesas gali būti pradėtas tik tais atvejais, kai yra pakankamai nusikalstamos veikos požymių.

2.3. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas tik pagal nukentėjusiojo asmens ar jo teisėto atstovo skundą

Tiek Lietuvos Respublikos, tiek kitų šalių baudžiamojo proceso kodeksai numato atitinkamas veikas, dėl kurių reikalinga nukentėjusiojo asmens valia baudžiamajam procesui pradėti. Tai yra nesunkūs ar apysunkiai nusikaltimai žmogaus sveikatai ir gyvybei, žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ar turtiniams interesams.

Prieš pradėdant ikiteisminį tyrimą prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai privalo įvertinti, ar skundas, pareiškimas ar pranešimas nėra dėl nusikalstamų veikų, numatytų BPK 167 straipsnio 1 dalyje, dėl kurių procesas galimas tik esant nukentėjusio asmens skundui ar jo teisėto atstovo pareiškimui. „Tai ikiteisminio tyrimo pradžios pagal nukentėjusiojo skundą bylų kategorija, kurios esminis skirtumas nuo įprastos ikiteisminio tyrimo tvarkos yra tas, kad nesant nukentėjusiojo skundo, ikiteisminio tyrimo pareigūnai ar prokuroras, išskyrus kai kurias išimtis, neturi teisės savo iniciatyva jo pradėti“³⁷. Terminas „nukentėjęs asmuo“ apima ir fizinių, ir juridinių asmenį. Todėl reikia suprasti, kad reikalingas tiek fizinio, tiek juridinio asmens atstovo skundas ar pareiškimas. Pradėjus ikiteisminį tyrimą, toliau jis vyksta bendra tvarka be jokių išimčių. Be to, BPK 167 straipsnio 2 dalyje numatytos išimtys, kai ikiteisminis tyrimas dėl šių veikų privalo būti pradėtas prokuroro reikalavimu:

- kai atitinkama nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę – nesvarbu, yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas ar jo nėra;
- atitinkama nusikalstama veika padaryta žala asmeniui, kuris apskritai negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valios ginti savo teisėtus interesus ir (arba) negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti tam tikrų veiksmų (imtis kitų priemonių),

---

³⁷ BUČIŪNAS G., GRUODYTĖ E. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai: mokymo priemonė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 22.

kuriais šiuos savo teisėtus interesus imtųsi ginti, – nesvarbu, yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas ar jo nėra;

- atitinkama nusikalstama veika padaryta žala asmeniui, kuris gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valią ginti savo teisėtus interesus ir yra (pats arba per teisėtą savo atstovą) ją išreiškęs (yra pats arba per teisėtą savo atstovą įstatymų nustatyta tvarka kreipęsis į kompetentingą instituciją ar pareigūną), tačiau veiksmų, kuriuos jis gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti (kitų priemonių, kurių jis gali imtis) šiems savo teisėtiems interesams ginti, objektyviai negali pakakti, kad tie interesai būtų apginti.

Pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą yra asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas. „Tais atvejais, kai asmuo pateikia skundą ar jo teisėtas atstovas pareiškimą, ikiteisminis tyrimas turėtų būti pradėtas pagal skundą ar pareiškimą, o ne prokuroro reikalavimu. Prokuroro reikalavimas pradėti baudžiamąjį procesą išreiškiamas surašant nutarimą „,“³⁸

Praktikoje pasitaiko atveju, kai ikiteisminio tyrimo metu nukentėjusysis pateikia prašymą nutraukti ikiteisminį tyrimą atsisakydamas savo skundo ar prašymo pradėti tyrimą. Šiuo atveju pažymėtina, kad baudžiamojo proceso įstatymas nenumato galimybės pradėjus ikiteisminį tyrimą, jį nutraukti dėl nukentėjusio asmens ar jo teisėto atstovo atsisakymo savo skundo ar pareiškimo.³⁹

BPK 167 straipsnio 1 dalyje nustatytos normos esmė yra ta, kad reikalinga nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo valia pradėti baudžiamąjį procesą dėl padarytos nusikalstamos veikos. O valios išreiškimo forma nėra griežtai apibrėžta, todėl reikia pripažinti, kad toks skundas ar pareiškimas gali būti paduodamas tiek raštu, tiek žodžiu. Jei paduodamas žodžiu - surašomas protokolais-pareiškimas. „Svarbu yra asmens noro išreiškimas, kad dėl padarytos nusikalstamos veikos būtų pradėtas baudžiamasis procesas.“⁴⁰

Dėl BPK 407 straipsnyje nurodytų nusikalstamų veikų baudžiamasis procesas vyksta privataus kaltinimo tvarka, ir išimties yra tuomet, kai nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų. Tada prokuroras, nesvarbu ar yra nukentėjusiojo asmens skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas, privalo pradėti baudžiamąjį procesą.

³⁸ Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymas, 2003 m. balandžio 22 d. Nr. IX-1518 // Valstybės žinios 2003, Nr. 42-1919.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. liepos 2 d. konsultacija B3-280, Teismų praktika Nr. 19.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. balandžio 20 d., nutartis Nr. 2K-254/2004.

Prokuroro reikalavimo nutarimo forma yra patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu. Be to, bet kokių atveju, ar bus reikalavimas pradėti ikiteisminį tyrimą, ar prokuroras atsisakys įgyvendinti savo įgaliojimus, sprendimas privalo būti motyvuotas, „<...>kuriame atsispindėtų išsamūs argumentai, pagrindžiantys bent vienos iš aplinkybių buvimą, t.y. nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti savo teisėtų interesų<...>“⁴¹. Pagal BPK 409 straipsnio 1 dalį, prokuroras neturi teisės pradėti baudžiamąjį procesą dėl BPK 407 straipsnyje nurodytų nusikalstamų veikų, kai nėra nei vienos iš nurodytų sąlygų.

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodekse, numatyti trys pagrindai tyrimo pradėjimui, kuomet taikomas pasirinkimo principas:

1. „Valstybė mažai nukentėjo nuo nusikalstamos veikos. Galima nutraukti baudžiamąjį procesą, jei yra numanoma įtariamojo kaltė, ir valstybė neturi jokio viešojo intereso tęsti baudžiamąjį persekiojimą.

2. Nusikalstamos veikos tyrimas valstybei atneštų daugiau žalos, nei naudos. Tam tikrais atvejais atkleidžiant nusikalstamas veikas gali būti pažeidžiami valstybės interesai, pavyzdžiui, santykiai su kitomis valstybėmis arba visuomenės pasitikėjimas valdžia.

3. Didesnių pajėgumų skyrimas kitos nusikalstamos veikos tyrimui, kai siekiama atkleisti sunkesnę nusikalstamą veiką, padarytą kito asmens. Šiuo atveju nusikaltimo subjektas atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai jo parodymai reikalingi prieš kitą asmenį, kaltinamą sunkesnės nusikalstamos veikos padarymu.“⁴²

Sprendžiant, ar BPK 167 straipsnio 1 dalyje, 407 straipsnyje nurodyta nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ar ją padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų, atsižvelgtina į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarime pateiktus išaiškinimus. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, kad nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę tais atvejais, kai, pavyzdžiui, asmuo yra įtariamas (kaltinamas) kelių tarpusavyje susijusių nusikalstamų veikų padarymu; dėl vienos iš jų baudžiamasis procesas turėtų vykti

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios, 2006, Nr. 7-254.

⁴² KÜHNE H. *Straffprozessrecht. VII Auflage. Heidelberg*: C. F. Müller Verlag, 2007, p. 196.

privataus kaltinimo tvarka ir dėl jos baudžiamąjį procesą nutraukus pasunkėtų kitų nusikalstamų veikų atskleidimas ir įrodinėjimas, arba kai nusikalstamos veikos, dėl vienos iš kurių baudžiamasis procesas turėtų vykti privataus kaltinimo tvarka, sudaro idealią sutaptį.⁴³

Jei ikiteisminio tyrimo metu nustatoma nusikalstama veika, dėl kurios ikiteisminis tyrimas atliekamas tik pagal nukentėjusiojo skundą, jo teisėto atstovo pareiškimą ar prokuroro reikalavimą, nepriklausomai nuo priežasties dėl kurios ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas be nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, ar prokuroro reikalavimo, vos tik paaiškėjus tokiai aplinkybei, nedelsiant turi būti imamas priemonių, išsiaiškinti, ar toks skundas, pareiškimas ar reikalavimas bus gautas.

BPK 167 straipsnio 3 dalis numato: jei ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad įtariamojo veikoje yra ir tokios nusikalstamos veikos, dėl kurios tyrimas daromas tik gavus nukentėjusiojo skundą, jo teisėto atstovo pareiškimą ar prokuroro reikalavimą, požymių, tai ikiteisminis tyrimas dėl tos veikos atliekamas tik gavus atitinkamą skundą, pareiškimą ar reikalavimą.

Ikiteisminis tyrimas dėl BPK 167 straipsnio 1 dalyje, negali būti pradedamas esant ne nukentėjusio, bet kito asmens reikalavimui. Ikiteisminio tyrimo įstaiga ar prokuratūra, gavusi tokį reikalavimą, privalo aiškintis būtent nukentėjusiojo asmens valią dėl baudžiamojo proceso pradėjimo. Jei nukentėjęs asmuo nepageidauja nusikalstamą veiką padariusio asmens patraukti baudžiamojon atsakomybėn, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras, privalo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.⁴⁴ Toks BPK 167 straipsnio normos reikalavimas yra teisingas. Neteisėta būtų, jei pradėti tyrimą būtų atsisakoma iš karto, neišsiaiškinus su nukentėjusiuoju, nes tiek prokuroro, tiek ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų pareiga yra ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą bei siekti, kad būtų nubaustas nusikaltęs asmuo, todėl sprendimai privalo būti priimti įvertinus objektyvius duomenis. Gali pasitaikyti tokių atvejų, kad nukentėjęs asmuo dėl savo bejėgiškos būklės ar nesupratimo, kad prieš jį vykdoma nusikalstama veika, tiesiog negali kreiptis į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą dėl jo atžvilgiu padarytos nusikalstamos veikos.

---

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 7 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, taikymo teismų praktikoje apžvalga Nr. AB-33-1. Teismų praktika Nr. 33.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. I-3 patvirtintas „Asmenų aptarnavimo Lietuvos Respublikos prokuratūroje tvarkos aprašas“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 6-230.

BPK numatytas reikalavimas, kad dėl 167 straipsnio 1 dalyje numatytų nusikalstamų veikų ikiteisminis tyrimas pradedamas tik esant nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo pareiškimui, atsižvelgus į nusikalstamų veikų pobūdį, yra tikslingas, nes nurodytomis nusikalstamomis veikomis padaroma žala tik konkrečiam asmeniui, kuris turi teisę spręsti, ar dėl nusikalstamos veikos jam buvo padaryta kokia nors žala, ar jis nori pradėti ikiteisminį tyrimą ir ginti pažeistus savo asmeninius interesus. Nurodymas, jog prokurorai neturi subjektinės teisės savo nuožiūra spręsti, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, turi būti suprantamas atsižvelgiant į tai, kad prokurorai privalo ginti tokius asmenis, nes yra valstybės pareigūnai.

3. IKITEISMINIO TYRIMO PRADĖJIMO SĄLYGOS

Ikiteisminis tyrimas gali būti pradedamas tik esant dviem sąlygoms:

- tikėtinos informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką buvimas;
- aplinkybių, dėl kurių procesas negalimas, nebuvimas.

BPK 3 straipsnyje numatytos aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas. Dar prieš pradėdant ikiteisminį tyrimą turi būti vertinama turima informacija ir duomenys. Jei pradėjus ir atliekant ikiteisminį tyrimą išaiškėja minėtos sąlygos, ikiteisminį tyrimą reikalinga nutraukti.

BPK numato, jog baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas:

1) jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;

2) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai;

3) jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, arba nėra kompetentingos institucijos leidimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas;

4) asmeniui, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus;

5) jeigu nukentėjusysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu šio Kodekso 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos padarymu;

6) jeigu nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo pradėti procesą tais atvejais, kai procesas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą;

7) mirusiajam, išskyrus tuos atvejus, kai byla reikalinga mirusiajam reabilituoti arba kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių;

8) asmeniui, kuriam įsiteisėjo teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu;

9) jeigu egzistuoja Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso V skyriuje numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo etape ikiteisminio tyrimo pareigūnai ar prokurorai vertina gautą informaciją bei duomenis, esant netikslumams ją tikslina bei vertina, ar yra atitinkamos sąlygos, lemiančios ikiteisminio tyrimo pradėjimą ar pakanka tokių duomenų. Kiekvienu atveju ar pakanka turimų duomenų, sprendžia prokuroras arba ikiteisminio

tyrimo įstaigos pareigūnas. Apie nusikalstamą veiką ikiteisminio tyrimo pareigūnai ar prokurorai sužino savo veikloje arba gavę skundus, pareiškimus ar pranešimus. Ir tai laikytina tikėtina informacija apie galimai padarytą nusikalstamą veiką. Nesvarbu gautos informacijos forma ar šaltinis. Svarbu yra nustatyti, ar iš turimų duomenų matyti sąlygos ikiteisminiam tyrimui pradėti. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne, žodis „sąlyga“ reiškia reikalavimą, aplinkybę, nuo kurios kas priklauso.⁴⁵ Baudžiamajame procese žodis „sąlyga“ taikytinas kaip aplinkybė, nuo kurios priklauso, ar bus atliekami tam tikri baudžiamojo proceso veiksmai, ar ne.

Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 167 straipsnis reglamentuoja tyrimo pradėjimo sąlygas:

- esant pakankamai duomenų, kad padaryta nusikalstama veika ir nesant aplinkybių, dėl kurių procesas negalimas;
- asmeniui dingus.⁴⁶

Pagal Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksą, tyrimas gali būti pradedamas tik tais atvejais, kai yra pakankamai nusikaltimo požymių.⁴⁷

Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso atskiras 196 straipsnis reglamentuoja ikiteisminio tyrimo pradėjimą asmens mirties atveju: jei yra pagrindo manyti, jog prieš mirusį asmenį buvo padaryta nusikalstama veika, arba jei asmens tapatybė nenustatyta, nedelsiant turi būti pranešta ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokuratūrai. Jei medicinos specialistai atlieka lavono tyrimą ir nustato, kad asmuo mirė dėl nusikalstamos veikos, nedelsiant privalo pranešti tyrimo įstaigai ar prokuratūrai.⁴⁸

Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 370 straipsnyje reglamentuojamos ikiteisminio tyrimo sąlygos:

- baudžiamoji byla gali būti pradėta, kai yra didelė tikimybė, kad nusikaltimas įvyko.
- baudžiamoji byla gali būti pradėta, jei yra pranešama apie tariamai įvykdytą nusikaltimą, kuris gali būti patikrintas tik teisėtomis priemonėmis ir metodais.⁴⁹

---

⁴⁵Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą <http://www.lki.lt/dlkz/>. (žiūrėta 2011 m. balandžio 1 d.).

⁴⁶ Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно - процессуальный кодекс Республики Беларуси. Минск. Тесей. 2001.

⁴⁷ Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, 2001, N. 174-ФЗ. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/upload/legislations/9a/eb/3a4a5e98a67c25d4fe5eb5170513.htm>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

⁴⁸ Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/estonia_code_of_criminal_procedure.pdf, (žiūrėta 2011 m. balandžio 10 d.)

⁴⁹ Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

Visos aptariamoms šalims skirtingai vertina aplinkybes, būtinas baudžiamajam procesui pradėti. Lietuvos Respublikoje dėl dingusio asmens ar mirusiojo mirties priežastčiai nustatyti baudžiamasis procesas pradedamas kitaip nei Baltarusijos Respublikoje ar Estijos Respublikoje. Siekiant išvengti nepagrįsto ikiteisminio tyrimo dėl sunkių nusikaltimų (nužudymai, sunkūs sveikatos sutrikdymai, asmens laisvės suvaržymas) ir išvengti klaidingų statistinių duomenų dėl šių nusikalstamų veikų, įvestos vadinamosios nulinės apskaitos kortelės, kurios, nutraukus pradėtą ikiteisminį tyrimą, vėliau išimamos iš registravimo duomenų. Esant tokioms nuostatomis ikiteisminis tyrimas pradedamas ne pagal BPK specialiosios dalies straipsnį, o pagal sutartinius kodus atitinkamai 555 000 – mirusiojo asmens mirties priežastčiai nustatyti, 556 000 dėl dingusio be žinios asmens. Baltarusijos baudžiamojo proceso kodekso 175 straipsnyje taip pat reglamentuojama, kad nutarime pradėti ikiteisminį tyrimą dėl dingusio asmens baudžiamojo kodekso straipsnis nenurodomas⁵⁰.

Gavus pranešimą apie mirties faktą, patikrinimas apžiūrint lavoną ar įvykio vietą atliekamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo 18 straipsniu. Konstatavus asmens mirtį (paprastai mirtį konstatuoja medikai) ir lavono apžiūros metu nenustačius jokių smurto žymių bei negavus informacijos, kad asmens mirčiai įtakos galėjo turėti kito asmens (ar asmenų), ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras apie tai surašo tarnybinį pranešimą. Tarnybinis pranešimas registruojamas suteikiant tyrimo medžiagai numerį, kuris yra toks pat, kaip ikiteisminio tyrimo medžiagos numeris. Nors Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose nurodoma, jog nenustačius, kad mirtis galėjo būti nesmurtinė, ikiteisminis tyrimas nepradedamas ir priimamas proceso sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, praktikoje tai taikoma labai retai. Pareigūnai vykdydami pareigas siekia apsisaugoti nuo netikslaus ir skuboto mirties aplinkybių vertinimo ir pradeda ikiteisminį tyrimą, o iš gydytojo gavę asmens mirties liudijimą, arba specialisto išvadą, ikiteisminį tyrimą tuojau pat nutraukia. Galimybė nepradėti ikiteisminio tyrimo yra ir tada, kai nustatoma jog mirtis yra nesmurtinė ir gaunamas mirusiojo medicininis mirties liudijimas. Pagal Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo 12 str. 2 d.⁵¹ policijai apie tokį atvejį gali būti nepranešama, mirties priežasties patikslinimas neatliekamas ir proceso sprendimas nepriimamas, jei to nereikalauja mirusiojo teisėtas atstovas. Kai atliekamas ikiteisminis tyrimas ir nustatoma konkrečios nusikalstamos veikos požymių,

---

⁵⁰ Уголовно - процессуальный кодекс Республики Беларуси. Минск. Тесей. 2001.

⁵¹ Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas 1997 m. kovo 25 d. Nr. VIII-157 // Valstybės žinios 1997, Nr. 30-712.

priimamas proceso sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą, surašant tarnybinį pranešimą dėl nusikalstamos veikos, ir nurodomas konkretus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnis. Atitinkamai, jei gaunamas pareiškimas, kuriame nurodoma, kad asmuo galėjo tapti nusikaltimo auka, visais atvejais priimamas procesinis sprendimas pradėti arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Dėl dingusio be žinios asmens ikiteisminis tyrimas pradedamas gavus skundą, pareiškimą arba pranešimą. Ikiteisminis tyrimas pradedamas nenurodant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnių, nurodomas sutartinis kodas 556 000. Analogiškai, kaip ir mirties priežasties nustatymo atveju, ikiteisminio tyrimo pagal sutartinį kodą metu, nustačius konkrečios nusikalstamos veikos požymius, pradedamas ikiteisminis tyrimas pagal konkretų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnį.

Toliau aprašant priežastis, dėl ko ikiteisminis tyrimas negali būti pradėtas, atskirai aptartina kiekviena BPK 3 straipsnyje numatyta sąlyga.

Ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas, jei nėra padaryta nusikalstama veika, kai nustatoma jog visai nebuvo įvykio apie kurį buvo pranešta kaip apie nusikalstamą veiką, arba buvęs įvykis nelaikytinas nusikalstama veika, nors ir pripažįstamas kaip priešingas teisei. Taip pat gali būti nustatyta, jog atsitikęs įvykis yra be niekieno kaltės. Dažnai nukentėję asmenys į ikiteisminio tyrimo įstaigas ar prokuratūrą kreipiasi, jausdamiesi vienaip ar kitaip nukentėję. Tokie asmenų skundai, pareiškimai ar pranešimai vertinami pirmiausia baudžiamųjų teisinių santykių rėmuose. Dažnai asmuo neturėdamas pakankamai žinių civilinius teisinius santykius painioja su baudžiamaisiais, o dėl to ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas. Išskirtinos situacijos kai iš turimos informacijos, neatlikus ikiteisminio tyrimo atriboti civilinės teisės deliktus yra neįmanoma. Todėl tokiais atvejais ikiteisminis tyrimas turi būti pradedamas, o jau baudžiamojo proceso metu, jei nustatoma, kad padarytoje veikoje nėra nusikalstamos veikos požymių, ikiteisminis tyrimas turi būti nutraukiamas.

Sprendžiant klausimą, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, svarbu atsižvelgti, ar nėra suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas. Suėjus senaties terminui svarbu nustatyti nusikalstamos veikos padarymo momentą, laiką, bei tiksliai įvertinti visus nusikalstamos veikos požymius, pagal kuriuos būtų galima aiškiai kvalifikuoti veiką, nes senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo nusikalstamos veikos padarymo, o jo trukmė priklauso nuo nusikalstamos veikos rūšies, sunkumo, baudžiamajame įstatyme numatytos sankcijos, todėl sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali būti priimamas tik tada, kai medžiagoje yra aiškios senaties trukmės nustatymui svarbios aplinkybės. Pažymėtina, kad yra priimtų sprendimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, nes yra

suejęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, tačiau neatsižvelgiama, jog baudžiamosios atsakomybės senaties institutas taikomas ne nusikalstamos veikos, o tik ją padariusio asmens atžvilgiu. Tai reiškia, kad sprendžiant senaties taikymo nusikalstamai veikai klausimą, pirmiausia turi būti nustatytas nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir tik po to, nustatčius, jog nėra aplinkybių, dėl kurių senaties termino eiga būtų nutrūkusi, galima priimti sprendimą nepradėti ikiteisminio tyrimo.

Būtina akcentuoti, kad nusikaltimams žmoniškumui ir karo nusikaltimams nėra taikoma patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ir apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis. Senaties netaikymas ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintas šių nusikaltimų universaliosios jurisdikcijos principas reiškia, kad visi tokias nusikalstamas veikas padarę asmenys gali būti persekiojami ir traukiami baudžiamojon atsakomybėn nepriklausomai nuo nusikaltimo padarymo laiko ir vietos, kaltininko amžiaus, jo pilietybės ir gyvenamosios vietos. Taip pat paminėtina, kad dėl tokių nusikalstamų veikų ikiteisminis tyrimas pradedamas iš karto.

Jei nusikalstamą veiką padaro diplomatinį neliečiamumą turintis asmuo bei atitinkami pareigūnai, tai yra Lietuvos Respublikos Seimo nariai (22 straipsnis)⁵², Ministras Pirmininkas ir ministrai (12 straipsnis)⁵³ bei teisėjai (44 straipsnis)⁵⁴, dėl jų ikiteisminis tyrimas gali būti pradėtas tik gavus Lietuvos Respublikos Seimo sutikimą. Tarp Seimo sesijų pradėti procesą Ministro Pirmininko, ministro ar teisėjo atžvilgiu gali leisti Respublikos Prezidentas. Rinkimų laikotarpiu neliečiamybės teise naudojasi ir kandidatai į Respublikos Prezidentus (43 straipsnis)⁵⁵, kandidatai į Seimo (49 straipsnis)⁵⁶ bei savivaldybių tarybų narius (46 straipsnis)⁵⁷, jie negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn be Vyriausiosios rinkimų komisijos leidimo. Ikiteisminis tyrimas negalimas, kuomet po kreipimosi dėl leidimo traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, leidimas nebuvo gautas.

Iškyla problema, kai sprendžiamas klausimas, ar pradėti ikiteisminį tyrimą, kai jau pareiškimo ar pranešimo apie nusikalstamą veiką pateikimo metu yra aišku, jog asmuo nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus. Kai atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą, nes nusikalstamą veiką padaręs asmuo nėra sulaukęs tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, tai apsunkina tolesnį įvykio tyrimo procesą, nes sudėtingiau

⁵² Lietuvos Respublikos Seimo statutas, Nr. I-399 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 15-249.

⁵³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas, Nr. I-464 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 43-772.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, Nr. I-480 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas, Nr. I-28 // Valstybės žinios, 1993, Nr. 2-29.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas, Nr. I-2721 // Valstybės žinios, 1992, Nr. 22-635.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Savivaldybių tarybų įstatymas, Nr. I-532 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 53-996.

išspręsti klausimus, susijusius su nusikalstamais veiksmais padarytos materialinės žalos išieškojimo, poveikio priemonių taikymu ir panašiai.

BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatyta imperatyvi nuostata, taip pat Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose nurodyta, kad išnagrinėjus gautą skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką, jei nėra pagrindo pareiškėjo nurodytus faktus vertinti kaip akivaizdžiai neteisingus ir nėra aiškių BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodytų aplinkybių, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras nedelsdamas priima proceso sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą. Tačiau kai yra atvejai, kuomet pakanka duomenų konstatuoti aplinkybes, numatytas BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punkte jau pareiškimo pateikimo metu, ikiteisminio tyrimo pradėjimas yra negalimas.

Tokiais atvejais, kai negalima pradėti ikiteisminio tyrimo asmens atžvilgiu, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis gali atsakyti pagal baudžiamuosius atsakymus, ikiteisminis tyrimas turėtų būti pradėtas ne asmens atžvilgiu, o pagal nusikalstamos veikos faktą. Atlikus būtinus proceso veiksmus ir surinkus duomenis, patvirtinančius apie padarytą veiką, kurie reikalingi išspręsti klausimus, susijusius su nusikalstama veika padarytos materialinės žalos išieškojimu, poveikio priemonių nusikaltusiam vaikui taikyti ir kt., ikiteisminis tyrimas turėtų būti nutraukiamas, vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu.

Taip pat reikia pažymėti, kad atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą ar nutraukus ikiteisminį tyrimą vadovaujantis BPK 3 straipsnio 1 dalies 4 punktu, toliau bendradarbiaujant su vaiko teisių apsaugos skyriumi, pranešama apie priimtą sprendimą. Taip pat prokuroras kreipiasi į savivaldybės administracijos direktorių, sulydama taikyti minimalios ar vidutinės priežiūros priemones.

Pagal Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo pakeitimo įstatymą, vaikui vidutinės priežiūros priemonės gali būti skiriamos, kai jis padaro nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, tačiau nėra sulaukęs Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatyto baudžiamosios atsakomybės amžiaus. Pažymėtina, kad veikos faktas turi būti konstatuotas ir pagrįstas įstatymo nustatyta tvarka surinkus įrodymus, kas praktiškai sunkiai įmanoma nepradėjus ikiteisminio tyrimo. „Vaiko minimalios priežiūros priemonė – vaikui taikomas įpareigojimas, kurį vykdančiam vaikui teikiama švietimo pagalba, dienos socialinės priežiūros ir kitos paslaugos neatskiriant vaiko nuo jo atstovų pagal įstatymą“. „Vaiko vidutinės priežiūros priemonė – vaikui taikomas įpareigojimas, kurį vykdančiam vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam

teikiama švietimo pagalba ir kitos paslaugos vaikų socializacijos centre.“⁵⁸. Svarstant minėtų priemonių taikymą, atsižvelgiama ir į savivaldybės administracijos vaiko gerovės komisijos siūlymą. Pažymėtina, kad atitinkamos vaiko minimalios priežiūros priemonės ar vaiko vidutinės priežiūros priemonė, kurios numatytos Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 6, 7 ir 8 punktuose, skiriamos tik gavus teismo leidimą. Iki minėto įstatymo įsigaliojimo, jei nusikalstamą veiką padaręs vaikas nebuvo sulaukęs Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatyto baudžiamosios atsakomybės amžiaus, administracinė atsakomybė būdavo traukiami jo tėvai ar globėjai (rūpintojai).

Skirtingai nei Lietuvos Respublikoje, nepilnamečio, kuris padarė nusikalstamą veiką, elgesio svarstymą, nors ir nebuvo pradėtas baudžiamasis procesas numato, Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Pagal Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 201 straipsnį, „byla, kurioje įtariamasis yra nepilnametis, nutraukiama. Tyrimo medžiaga siunčiama nepilnamečio gyvenamosios vietos nepilnamečių komitetui. Apie tai pranešama nepilnamečio teisėtam atstovui“⁵⁹.

Taip pat baudžiamasis procesas negalimas jei nukentėjęs asmuo susitaikė su kaltininku privataus kaltinimo byloje. Tačiau yra numatyta aplinkybė, jei procesą savo iniciatyva pradeda prokuroras, tada nukentėjusiojo susitaikymas su kaltinamuoju negali būti kliūtis vykdyti procesą toliau. Čia yra svarbus momentas, kai nukentėjusysis savo valią išreiškia prieš pradėdant procesą, jis nori inicijuoti procesą ar ne.

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodekse tokios normos taikymo sfera yra gerokai platesnė. „1) veiką padaręs asmuo gali susitaikyti atlygindamas žalą ne tik fiziniam asmeniui; ši taisyklė taikoma ir tuo atveju, kai žala padaryta ir juridiniam asmeniui, valstybei, ar nusižengta viešėjai tvarkai; 2) gali būti materialiai atsilyginta ir tuo atveju, kai materialinė žala nepadaryta, pavyzdžiui sumokant vadinamus „skausmo pinigus“ įžeidimo, smūgių sudavimo ar kitais atvejais; 3) įstatymas nenumato veikų, kurias įvykdžius susitaikymas yra galimas, sąrašo.“⁶⁰ Teisinėje praktikoje ši norma dažniausiai taikoma kūno sužalojimų, vagysčių, daiktų gadinimo, grasinimo, įžeidimo, apgaulės, plėšimo atvejais. Taip pat praktikoje yra buvę atvejų, kai susitaikoma neatsargių nužudymų bylose. Kai matyti, Vokietijos Federacinės Respublikos

⁵⁸ Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo pakeitimo įstatymas, 2010 m. gruodžio 14 d. Nr. XI-1232 // Valstybės žinios 2007, Nr. 54-2644.

⁵⁹ Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/estonia_code_of_criminal_procedure.pdf, (žiūrėta 2011 m. balandžio 10 d.)

⁶⁰ Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, prieiga per internetą www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes, (žiūrėta 2011 m. balandžio 5 d.).

baudžiamojo proceso kodeksas plačiau taiko susitaikymo institutą, tačiau kaip ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, taip pat apibrėžia taikymo ribas.

Paprastai baudžiamasis procesas nepradedamas, kai yra aišku, jog nusikalstamą veiką padaręs asmuo yra miręs, tačiau renkant patikslinamuosius duomenis dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, turi būti pakankamai neabejotinų duomenų, kad būtent miręs asmuo yra nusikalstamos veikos kaltininkas, ir jo mirtis yra ta aplinkybė, dėl ko baudžiamasis procesas negalimas. Išskiriami tik tie atvejai, kai byla reikalinga mirusiajam reabilituoti arba kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Taip pat pradedant ikiteisminį tyrimą būtina aiškintis, ar tyrimas nebus pradėtas dėl tos pačios veikos, dėl ko jau vyksta ikiteisminis tyrimas, ar jau yra įsiteisėjęs teismo nuosprendis arba teismo nutartis, ar prokuroro nutarimas, dėl kurios įsiteisėjo teismo nuosprendis arba teismo nutartis, ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą. Principas – „Negalima dukart bausti už tą patį teisės pažeidimą“ įtvirtintas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Turi būti vertinamos konkrečios nusikalstamos veikos, dėl kurios vyksta procesas, faktinės aplinkybės. Principas pažeidžiamas tada, kai nustatoma, kad asmuo antrą kartą traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už identiškus arba iš esmės tuos pačius teisiškai reikšmingus faktus.⁶¹ Pasitaiko atvejų, kai pradedant ikiteisminį tyrimą paaiškėja, jog asmuo jau yra baustas už tą pačią veiką, tačiau administracine tvarka. Išsiaiškinus, jog nebuvo išsiaiškintos visos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, aukščiau paminėtas principas netrukdo pradėti ikiteisminio tyrimo. Tokiu atveju paskirta administracinė nuobauda turi būti naikinama. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija nutartyje yra pažymėjusi, kad „draudimą antrą kartą bausti už tą pačią nusikalstamą veiką įtvirtina Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalis, BPK 2 straipsnio 6 dalis, taip pat Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolo Nr. 7, 4 straipsnis, skelbiantis, kad niekas negali būti tos pačios valstybės institucijų vėl persekiojamas ar baudžiamas už nusikaltimą, dėl kurio jis jau buvo išteisintas arba nuteistas nuosprendžiu pagal tos valstybės įstatymus ir baudžiamąjį procesą. Pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką šios nuostatos tikslas yra uždrausti ne tik nubaudimą už tą pačią veiką, dėl kurios baudžiamasis procesas buvo pabaigtas galutiniu sprendimu, bet ir baudžiamojo proceso dėl tokios veikos pakartojimą apskritai.“⁶²

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. kovo 7d. nutartis Nr. 2K-152/2006, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis Nr. 2K-102/2008.

⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis Nr. 2K-686/2007.

Taip pat pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatas, baudžiamąją atsakomybę šalinančia yra laikoma ir aplinkybė, dėl kurios baudžiamasis procesas negalimas. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas numato tokias baudžiamąją atsakomybę šalinančias aplinkybes: būtinoji gintis, asmens, padariusio nusikalstamą veiką, sulaikymas, profesinių pareigų vykdymas, būtinasis reikalingumas, teisėsaugos institucijos užduoties vykdymas, įsakymo vykdymas, pateisinama profesinė ar ūkinė rizika, mokslinis eksperimentas. Nustaćius nurodytas aplinkybes, baudžiamasis procesas negali vykti.

Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas numato prielaidas, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas : kaltinamasis turi būti sulaukęs 14 metų ir turi būti pakaltinamas, toje byloje negali būti jau anksčiu priimto teismo sprendimo; negali būti suėjęs senaties terminai; kaltinamajam negali būti taikoma amnestija; kaltinamasis negali turėti deputato imuniteto; kaltinamasis turi būti pavaldus Vokietijos teisingumui ir neturi būti privalumo išduoti jį užsienio valstybei.⁶³

Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas numato tokias pat sąlygas dėl ko baudžiamasis procesas negali būti pradamas, kaip ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, tačiau jas dar išplečia nurodant, kad baudžiamasis procesas negalimas, dėl amnestijos akto, jeigu jis panaikina bausmės skyrimą už padarytąją veiką.⁶⁴ Tokia nuostata Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse neteko galios nuo 2003 m. gegužės 1 d.

Išaiškinus aplinkybes, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, paminėtina, kad jei nustatoma nors viena iš aptartų aplinkybių, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras priima sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą. Tačiau prieš tai turi būti patikrinti visi skundu, pareiškimu ar pranešimu pateikti duomenys.

Išanalizavus pirmos ir apeliacinės instancijos teismams pateiktus skundus dėl atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą pastebėta, kad dažnai skundą padavę asmenys, nepateikdami objektyvių duomenų, skundus grindžia pateikdami išimtinai savo samprotavimus, todėl skundo teiginiai dėl tariamų nusikalstamų veikų laikytini deklaratyviais, iš ko matyti, kad pagrįstai konstatuoja tiek ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, prokuroras savo nutarimuose, tiek ir apylinkės ikiteisminio tyrimo teisėjas. Teismas tarsi už akių atlieka tam tikrą turimų duomenų tyrimą ir nusprendžia ar sprendžiant klausimą dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo buvo imtasi visų galimų

---

⁶³ Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, prieiga per internetą www.legislationline.org/documents/sec_tion/criminal-codes, (žiūrėta 2011 m. balandžio 5 d.).

⁶⁴ Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

priemonių surinkti reikšmingus duomenis bei ištirti pareiškime dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo bei vėlesniuose skunduose nurodomas aplinkybes.⁶⁵ Apygardos teismas atsižvelgia, kad būtų aiškūs pagrindai pradėti ikiteisminį tyrimą. Jei yra nors menkiausia abejonė dėl Lietuvos Respublikos BPK 3 straipsnio 1 dalyje nurodytų pagrindų, ir vertindamas skunde bei medžiagoje surinktus duomenis mato, jog skundą padavęs asmuo meluoja, apygardos teismas skundo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo netenkina.

---

⁶⁵ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 6 d. nutartis Nr. 1S-70-193/2011.

4. ATISISAKYMAS PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ IR JO APSKUNDIMO GALIMYBĖ

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo etape priimami procesiniai sprendimai: pradėti ikiteisminį tyrimą arba atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą bei tarnybinis pranešimas, kuriame nurodoma apie būtinybę patikslinti skunde, pareiškime ar pranešime nurodytas aplinkybes.

Ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą pirmiausia vertina jame išdėstytas aplinkybes. Ir jei kyla neaiškumų, BPK 168 straipsnio 1 ir 4 dalyje numatytas patikslinimas. Atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą galima tik tuo atveju, jei skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi arba yra BPK 3 dalyje nurodytos aplinkybės.

BPK 168 straipsnio 1 dalis numato dvi alternatyvias sąlygas, kai prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas gali atsisakyti pradėti ikiteisminį:

- kai skunde, pareiškime ar pranešime apie nusikalstamą veiką nurodyti faktai yra akivaizdžiai neteisingi;
- kai yra aiškios Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės.

Nors Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose nurodoma, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas tuoj pat, gavus informaciją apie nusikalstamą veiką, tačiau reikia suprasti, kad esant būtinybei galima atlikti ir patikslinamuosius veiksmus, kurių atlikimo konkretaus termino Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas nenurodo, nors ir apibrėžia, kad patikslinamieji proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus. Kitaip nei Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas reglamentuoja konkretų sprendimo dėl baudžiamojo proceso pradėjimo terminą. Pagal Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą, „sprendimas turi būti priimtas per tris paras, o esant būtinybei patikslinti gautus duomenis, ne vėliau kaip per dešimt parų.⁶⁶ Tokį pat reikalavimą pateikia ir Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne pateikiama žodžio „patikslinimas“ reikšmė - „padaryti tikslesnį; tikslinti – daryti tikslų, tikslesnį; tikslus – iki smulkmenų

---

⁶⁶ Уголовно - процессуальный кодекс Республики Беларуси. Минск. Тесей. 2001. 172 str.

atitinkantis“.⁶⁷ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose, patikslinimas apibūdinamas kaip „, prokuroro, jo pavedimu prokuroro padėjėjo ar ikiteisminio tyrimo pareigūno gautas rašytinis pareiškėjo ar nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos asmens papildomas paaiškinimas ar pareiškimas, kuriuo detalizuojami ar papildomi skunde, pareiškime ar pranešime nurodyti faktai apie padarytą nusikalstamą veiką, ir (ar) įstatymų nustatyta tvarka iš jų arba valstybės, savivaldybės įstaigų gauti dokumentai ir (ar) duomenys, turintys reikšmės gautam skundai, pareiškimui ar pranešimui nagrinėti“.⁶⁸

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose nurodoma, kad jei prokuroras per dvidešimt darbo dienų negauna patikslinimo, apie tai privalo informuoti aukštesnįjį prokurorą, kuriam nurodo patikslinamosios informacijos negavimo priežastis, ir aukštesnysis prokuroras gali nustatyti terminą, per kurį turi būti gautas patikslinimas ir priimtas proceso sprendimas⁶⁹. Toks reikalavimas kaip matyti nenumato griežtai apibrėžtų terminų, be to, reikia suprasti, kad po dvidešimt dienų galima pratęsti patikslinimo terminą. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas nors ir neapibrėžia tikslaus termino per kiek laiko gali būti daromas informacijos patikslinimas, tačiau nurodo, kad patikslinamieji proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, todėl ir sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo priėmimo terminas turėtų būti nustatytas atsižvelgus į realią situaciją, kiek laiko užima gautos informacijos apie nusikalstamą veiką vertinimas. Tačiau nenustačius konkretaus patikslinamųjų veiksmų atlikimo termino, sudaromos sąlygos vilkinti sprendimų priėmimą.

Nors pareiškimuose dėl veikų dažnai nebūna aiškiai nurodytos aplinkybės, iš ko būtų galima spręsti ar yra pagrindo pradėti ikiteisminį tyrimą be to, pranešime nurodant faktus ar duomenis ne visada yra visi reikiami nusikalstamos veikos sudėties elementai, arba matyti aiškūs Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnyje numatyti pagrindai, darantys baudžiamąjį procesą negalimą, baudžiamojo proceso komentare aiškinama, kad „ikiteisminis tyrimas turi būti pradedamas ir tuomet, kai iš

---

⁶⁷ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą <http://www.lki.lt/dlkz/> . (žiūrėta 2011 m. balandžio 1 d.).

⁶⁸ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2005 m. vasario 7 d. nurodymas Nr. N-3 „Dėl atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą kontrolės“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisineinformacija/Generalinioprokuroroisakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.).

⁶⁹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 patvirtintos rekomendacijos „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 94-3713.

gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo negalima patikimai spręsti, ar nusikalstama veika iš tikrųjų buvo padaryta“.⁷⁰

Yra pagrindo nesutikti su tokia autorių nuomone, nes siekiant surasti sprendimus dėl optimalaus ikiteisminio tyrimo pradėjimo, ieškota būdų platesnėms nusikalstamų veikų tyrimo galimybėms tyrimo pradžioje etape. Tokiu tikslu ir buvo padarytos BPK 168 straipsnio 1 dalies pataisos, įsigaliojusios 2010 m. sausio 1 d. ir reglamentuojančios skundo, pareiškimo ar pranešimo patikslinimo sąlygas ir galimybes. Esant BPK 168 straipsnio nuostatai, leidžiančiai atlikti atitinkamus duomenų patikslinamuosius veiksmus, nebūtina pradėti ikiteisminio tyrimo esant tik tokiems duomenims, iš kurių negalima patikimai spręsti, ar nusikalstama veika iš tikrųjų buvo padaryta, o vadovaujantis BPK 168 straipsnio 1 dalies nuostatomis atlikti leistinus veiksmus ir tik tada spręsti, ar reikalinga pradėti ikiteisminį tyrimą.

Naujoji BPK 168 straipsnio redakcija išsamiai ir ganėtinai aiškiai konkretizavo, kokie gali būti renkami duomenys, skundo, pareiškimo, ar pranešimo patikslinimui, tai yra „<...>duomenų patikslinimui gali būti atlikta įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausos, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, reikalaujami duomenys ar dokumentai, atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausos <...>“⁷¹. Tuo buvo tarsi legalizuotas leidimas ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnams bei prokurorams atlikti tam tikrus proceso veiksmus dar nepradėjus ikiteisminio tyrimo, siekiant patikslinti ar patikrinti informaciją dėl nusikalstamos veikos padarymo.

Ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai, priimdami skundus, pareiškimus ar pranešimus dėl nusikalstamų veikų ir juos nagrinėdami, dažniausia susiduria su neaiškumais praktiniame darbe. Ir tam, kad sprendžiant klausimą ar pradėti ikiteisminį tyrimą ar atsakyti jį pradėti nekiltų menkiausių neaiškumų ateityje, ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai ir toliau laikosi pozicijos – „geriau iš karto pradėti ikiteisminį ir atlikti pirminius ikiteisminio tyrimo veiksmus, nei atlikti duomenų patikslinamuosius veiksmus nepradėjus ikiteisminio tyrimo“. Ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų nuomone, informacijos, reikšmingos ikiteisminiam tyrimui, fiksavimas ikiteisminio tyrimo procesiniuose dokumentuose garantuoja aiškų atliekamų veiksmų apibrėžtumą bei

---

⁷⁰ GODA.G., KAZLAUSKAS M., KUČONIS P. ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. I-IV dalys (1-220 straipsniai) // Teisingumo ministerija: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 425.

⁷¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785 // Valstybės žinios 2002 m., Nr. 37-1341.

patikimumą ateityje vertinant minėtus duomenis kaip įrodymus baudžiamojoje byloje. Didžiausią sumaištį įnešusi BPK 168 straipsnio 1 dalies pataisa, pareigūnus klaidina, kokiuose protokoluose fiksuoti patikslinimo metu renkama informacija. Įsigaliojus BPK 168 straipsnio pataisai, jokių rekomendacijų ar išaiškinimų, kaip minėto straipsnio pataisą įgyvendinti, nesudaryta. Blankai, kuriuose fiksuojama ikiteisminio tyrimo metu gauna informacija, pagal savo turinį ir juose nurodytų subjektų teisių, pareigų bei atsakomybės išaiškinimą, neatitinka patikslinamųjų duomenų pateikimo formos. Šiuo metu įvykio liudytojų apklausos fiksuojamos ant liudytojo apklausos protokolo, kur aiškiai yra nurodoma liudytojo apklausos atlikimo pagrindai, tarp kurių nerasime nurodyto BPK 168 straipsnio. Tai leidžia manyti, jog duomenų patikslinimas, apklausiant įvykio liudytoją, fiksuojamas neteisėta priemone. BPK neišaiškinus įvykio liudytojo sąvokos, neaiškios yra ir jo pareigos bei atsakomybė atliekant duomenų patikslinamuosius veiksmus, taip pat tolimesniame, jau ikiteisminio tyrimo procese.

Nors BPK 168 straipsnis jau taikomas, atsiradusi nauja sąvoka – „įvykio liudytojas“ - dar nėra išaiškinta. Kiekvienas laikosi susidariusios savo asmeninės nuomonės. Yra nuomonių, kad įvykio liudytoju reikia laikyti asmenį, tiesiogiai mačiusį įvykį, nes tik jo informacija vėliau gali būti vertinama kaip tiesioginis įrodymas byloje. Kita nuomonė, kad įvykio liudytojas yra asmuo, galintis suteikti bet kokią tyrimui reikšmingą informaciją, kad ir atkartotą pagal kitų asmenų pasakojimus.

Atsižvelgiant į tai, kad duomenys, gauti patikslinimo metu, turi būti reikšmingi tiek, kad būtų galima spręsti ar pradėtinas ikiteisminis tyrimas, įvykio liudytoju reikia laikyti tą asmenį, kuris tiesiogiai dalyvavo įvykyje ir gali duoti tikslus ir objektyvius parodymus, neatkartodamas jokių kitų asmenų pasakojimų, neišreikšdamas savo apmastytų arba išvadų apie tai, kas įvyko. Patikslinamieji veiksmai yra reikšmingi tuo, kad jie turi būti trumpi, aiškūs ir tikslūs. Ir jokiū būdu nesuteikiantys tokios informacijos, kuri sukeltų dar didesnių neaiškumų ir dvejonų.

Analizuojant įvykio vietos apžiūros atlikimą duomenų patikslinimo metu taip pat neaiški veiksmų įforminimo forma. Atliekama įvykio vietos apžiūra turės reikšmės bylą nagrinėjant jau teisme, todėl įvykio vietos apžiūros metu fiksuojami duomenys privalo būti tinkamai įforminami bei atliekami dalyvaujant tiek nukentėjusiems asmenims ar kviestiniams, tiek ekspertams ar specialistams. Be to, įvykio vietoje rasti ir paimti daiktai ar kiti objektai, kurie imami kaip turintys reikšmės tikslinant duomenis, turėtų būti kvalifikuotai apžiūrėti bei atliktas jų tyrimas. Kokius proceso veiksmus galima atlikti su minėtais daiktais duomenų patikslinimui, neaišku, tačiau reikia suprasti, kad jei iškyla

būtinybė atlikti įvykio vietos apžiūros metu rastų daiktų ar kitų objektų tyrimą, reikalinga pradėti ikiteisminį tyrimą ir toliau tęsti ikiteisminio tyrimo veiksmus.

Nors BPK 168 straipsnio pataisa galioja ganėtinai trumpa laiką, prokurorai jau pastebi, kad pareigūnai piktnaudžiauja terminu, per kurį gali būti atliekami patikslinamieji veiksmai, neapibrėžtumu. Patikslinimų medžiagos gaunamos praėjus ilgam laikui, nors tikrinant jas matyti, kad veiksmų, kuriuos pareigūnai tarnybiniuose pranešimuose nurodo kaip esminius siekiant gauti informacijos, atlikimo laikotarpis uždelstas sąmoningai. Ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnams vilkinant patikslinamųjų veiksmų atlikimą, prokurorai neturi teisinių priemonių siekiant užkirsti tam kelią, nes nėra aiškiai reglamentuotų terminų. Tuo mes nei kiek nesistumiame į priekį, siekdami optimalaus ikiteisminio tyrimo pradėjimo, rodos ir suteikus didesnių laisvių nusikaltimų tyrimo pradiniam etape. Išanalizavus skundus dėl atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą pirmos ir aukštesnės instancijos teismuose, teismų pozicija dėl sprendimų pradėti ikiteisminį tyrimą yra aiški. Jei yra nors menkiausia abejonė, ikiteisminis tyrimas turi būti pradedamas. Tačiau teismai išsamiai analizuoja kiekvieną skundą ir jame nurodytas aplinkybes.

Lyginant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą su analizuojamais kitų šalių baudžiamojo proceso kodeksais, duomenų patikslinamieji veiksmai nekonkretizuojami tik Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso konkrečioje normoje.

Duomenis patikslinančių veiksmų atlikimo prokuroras nekontroliuoja, ir asmenys, kurių atžvilgiu minėti veiksmai atliekami, neturi galimybės jų skųsti, todėl praktikoje pasitaiko situacijų, kai pareigūnai tuo piktnaudžiauja. Taip pat asmenys naudodamiesi šia situacija manipuliuoja siekdami savanaudiškų tikslų. Pavyzdžiui, santuokos nutraukimo ar turto padalinimo atvejais, kai yra pradėtas civilinis procesas, ir panašiai.

Ikiteisminio tyrimo sėkmė dažniausiai priklauso nuo to, kaip greitai, planingai ir sparčiai bus pradėtas ir vykdomas ikiteisminis tyrimas, bei kokie bus pareigūno santykiai su pareiškėju. Dažniausia pareiškėjas ar nukentėjęsysis yra vienintelis asmuo, galintis nurodyti konkrečias nusikalstamos veikos aplinkybes.⁷² Susidaro tokia situacija, kai neišvengiamai turime spręsti, jog pranešimus dėl nusikalstamų veikų priimančios pareigūnai privalo būti aukštos kvalifikacijos, kad galėtų atpažinti nusikalstamos veikos požymius, bei atlikdami patikslinamuosius pranešimo veiksmus tiksliai, aiškiai žinotų, kokių papildomų duomenų jiems reikia, siekiant priimtų teisėtą, motyvuotą sprendimą.

---

⁷² ANCELIS P., JUZUKONIS S. Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvis ir kitų valstybių baudžiamajame procese// Jurisprudencija. 2002. Nr. 35, p. 103.

Motyvuotą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priima ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, jo nutarimą dar privalo patvirtinti įstaigos vadovas arba vadovo įgaliotas asmuo. Vadovas ar jo įgaliotas asmuo priimtą pareigūno sprendimą tvirtina parašu. Tokiais vadovo ar jo įgalioto asmens veiksmais pradedama asmens teisių ir pagrindinių laisvių apsauga bei ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų kontrolė. Motyvacija, kodėl atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą yra svarbi siekiant skundą, pareiškimą, ar pranešimą pateikusiam asmeniui išaiškinti priežastis, kodėl baudžiamasis procesas negalimas, taip pat nutarime nurodoma bent viena iš BPK 3 straipsnyje nurodytų aplinkybių. Pasitaiko atvejų, kai skunde, pareiškime ar pranešime išdėstomi manomai nusikalstami veiksmai atitinka civilinės teisės pažeidimo dalyką ir yra nagrinėjami civilio proceso tvarka, arba yra administracinės teisės pažeidimas. Taip pat skundą, pareiškimą ar pranešimą pateikęs asmuo gali orientuotis, ar pareigūnas tinkamai suprato pranešimo priežastis, esmę bei pateiktus duomenis, ir kuo remiantis buvo nuspręsta, jog nusikalstamos veikos požymių nėra. Jei ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras iš turimų duomenų nustato, kad yra padarytas administracinis teisės pažeidimas arba kituose teisės aktuose nustatytas pažeidimas, skundas, pareiškimas, ar pranešimas su visa surinkta medžiaga perduodamas sprendimui priimti administracinių teisės pažeidimų kodekse ar kituose teisės aktuose nustatyta tvarka. Praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai nekvalifikuoti ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai savaip interpretuodami turimus duomenis nepradedą ikiteisminio tyrimo ir net nenurodo motyvų, kuriais grindžia atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą.

Siekiant kontroliuoti ikiteisminio tyrimo pareigūnų bei prokurorų priimtų nutarimų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą teisėtumą, BPK numato galimybę sprendimus skųsti.

Ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo ar jo įgalioto asmens kontrolė priimant sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą yra svarbi, nes ikiteisminio tyrimo pareigūnui suteikta diskrecija reikalauja laikytis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principo. Pareigūno tiesioginiam vadovui, turint rūpestingumo pareigą, privalu kontroliuoti jam pavaldų pareigūną.

Ikiteisminio tyrimo pareigūnas, priėmęs nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, nutarimo nuorašą siunčia skundą, pareiškimą ar pranešimą pateikusiam asmeniui ir prokurorui. Tą patį reikalavimą nustato ir Baltarusijos Respublikos, Rusijos Federacijos, Estijos Respublikos ir kitų šalių baudžiamojo proceso kodeksai. Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 373 straipsnis nurodo, "jei įgaliotas pareigūnas nusprendžia, kad nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, surašo sprendimą, kuris gali būti užrašomas rezoliucine forma, ir

praneša apie tai asmeniui, kuris pranešė apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, išskyrus medicinos specialistui ar įstaigai“.⁷³

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą, prokurorui nutarimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą turi būti pateiktas per dvidešimt keturias valandas. Nutarimas prokurorui siunčiamas su visa atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą surinkta medžiaga. Patikrintą medžiagą prokuroras tvirtina pasirašydamas. „Patikrinimo faktas patvirtinamas kitoje nutarimo pusėje užrašant pareigas, vardą ir pavardę, pasirašant ir nurodant tikrinimo datą.“⁷⁴ Tokiais veiksmais, kai pateiktus atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą duomenis tikrina ir sprendimo teisėtumą bei pagrįstumą vertina prokuroras, prasideda antras, sprendimo dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą teisėtumo patikrinimo etapas.

Jei prokurorui kyla abejonių dėl ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno priimto sprendimo, jis turi teisę patikslinti medžiagoje surinktus duomenis, atlikdamas BPK 168 straipsnio 1 dalyje nurodytus veiksmus. Nustatęs, jog sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą priimtas neteisėtai ir nepagrįstai, vadovaudamasis BPK 169 straipsnio 2 dalimi ir 170 straipsnio 3 dalimi, turi teisę tokį nutarimą panaikinti ir pradėti ikiteisminį tyrimą. Apie tokį priimtą sprendimą prokuroras informuoja asmenį bei siunčia pradėto ikiteisminio tyrimo medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai, kuriai paveda atlikti ikiteisminį tyrimą. Prokuroras, pavesdamas atlikti pradėtą ikiteisminį tyrimą ikiteisminio tyrimo įstaigai, privalo vadovautis BPK 165 ir 174 straipsnių nuostatomis, Generalinio prokuroro patvirtintomis rekomendacijomis „Dėl nusikalstamų veikų tyrimo paskirstymo ikiteisminio tyrimo įstaigoms“ ir Generalinio prokuroro įsakymu „Dėl tyrimo terminų kontrolės tvarkos“. „Ikiteisminis tyrimas pavedamas tai ikiteisminio tyrimo įstaigai, kurios veiklos teritorijoje padaryta nusikalstama veika ir kuri pagal savo kompetenciją galėtų išsamiai ir per trumpiausią laiką atlikti ikiteisminį tyrimą bei atskleisti nusikalstamą veiką. Kitos vietovės prokurorui ar ikiteisminio tyrimo įstaigai atlikti ikiteisminį tyrimą gali pavesti aukštesnysis prokuroras per tyrimą kontroliuosiančios prokuratūros aukštesnįjį prokurorą, jeigu tai užtikrins greitą ir išsamų nusikalstamos veikos tyrimą.“⁷⁵ Ir pavyzdžiui „Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai rekomenduojama

---

⁷³ Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

⁷⁴ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2005 m. vasario 7 d. nurodymas Nr. N-3 „Dėl atsisakymų pradėti ikiteisminį tyrimą kontrolės“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisineinformacija/Generalinioprokuroroisakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.).

⁷⁵ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008-06-19 įsakymu Nr. I-86 patvirtintos rekomendacijos „Dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant // Valstybės žinios, 2008, Nr. 72-2783.

pavesti tirti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 213-224 straipsniuose nustatytas nusikalstamas veikas ir kitas nusikalstamas veikas, susijusias su finansų sistema“.⁷⁶

Lyginant su Prancūzijos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatomis, reglamentuojančiomis prokurorų procesinę veiklą, Prancūzijos Respublikoje yra specialus ordanonsas, reglamentuojantis prokurorų statusą, jų veiklos organizavimo pagrindus, o visos prokuratūros procesinės teisės yra reglamentuotos ne paminėtame ordanonse bet baudžiamojo proceso kodekse. Tik baudžiamojo proceso kodeksas Prancūzijos Respublikos prokurorui suteikia procesinę teisę ir kartu pareigą savo iniciatyva atlikti tam tikrus procesinius veiksmus, susijusius su procesine kontrole. Prancūzijos Respublikos prokuroras, vykdamas procesinės kontrolės funkciją, turi teisę išreikalauti bet kokius procesinei kontrolei vykdyti reikalingus dokumentus, numatant sąlygas, kad per 24 valandas jie bus gražinami.⁷⁷

Skundą, pareiškimą ar pranešimą apie galimai padarytą arba apie padarytą nusikalstamą veiką pateikęs asmuo, nesutikdamas su ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno priimtu nutarimu atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, turi teisę tokį nutarimą apskusti prokurorui per septynias dienas nuo sprendimo gavimo dienos. Prokuroras, išnagrinėjęs skundą, gali priimti vieną iš dviejų galimų sprendimų, t.y., panaikinti ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą ir pradėti ikiteisminį tyrimą, arba atmesti skundą.

Lietuvoje prokuroro sprendimas dėl išnagrinėto skundo nėra galutinis. Jis gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui. BPK norma nenumato skundo dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą išreiškimo formos, todėl galima spėti, kad skundą galima pateikti tiek žodžiu, tiek ir raštu. Esant žodiniam skundui yra surašomas protokolas, kurį pasirašo pareiškėjas ir protokolą surašęs ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba prokuroras. Atitinkamai, jei sprendimą atmesti skundą dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmė prokuroras, jo nutarimas gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui per septynias dienas, nuo nutarimo nuorašo gavimo dienos.

Ikiteisminio tyrimo teisėjas, nagrinėdamas pateiktą skundą, išsireikalauja iš prokuroro ar ikiteisminio tyrimo įstaigos medžiagą, kurioje buvo priimtas sprendimas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, ir įvertinęs surinktų duomenų visumą priima nutartį. Ikiteisminio tyrimo teisėjas skundą ir jo medžiagą privalo išnagrinėti per septynias dienas

---

⁷⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. rugpjūčio 1 d. nurodymas Nr. N-6 “Dėl nusikalstamų veikų, numatytų baudžiamojo kodekso 214 straipsnyje tyrimo paskirstymo ikiteisminio tyrimo įstaigoms“. Prieiga per internetą http://www.prokuraturos.lt/Teisinė_informacija/Generalinioprokuroroisakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx (žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.).

⁷⁷ STEFANI G., LEVASSEUR G., BOULOC B. *Procedure penale*. Paris, 2001, p. 385.

nuo medžiagos, reikiamos skundai išnagrinėti, gavimo dienos. Ikiteisminio tyrimo teisėjas, išnagrinėjęs skundą dėl prokuroro priimto nutarimo atmesti skundą dėl nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, gali priimti vieną iš šių sprendimų, t.y. atmesti skundą arba panaikinti nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

BPK taip pat numato galimybę pirmos instancijos teismo priimtą nutartį apskusti aukštesniajam teismui. Pirmos instancijos teismo sprendimas gali būti skundžiamas BPK X dalyje nustatyta tvarka, kurioje reglamentuojama žemesniųjų teismų nutarčių apskundimas aukštesniesiems teismams ir skundų nagrinėjimas. Skundai gali būti paduodami per septynias dienas nuo nutarimo ar nutarties nuorašo gavimo dienos per nutartį priėmusį teismą. Aukštesnysis teismas negali priimti sprendimo dėl nutarimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kol šio klausimo prieš tai iš esmės neišsprendė ikiteisminio tyrimo teisėjas. Išnagrinėjęs skundą, apygardos teismas vadovaudamasis BPK 442 straipsnio 1 dalimi, priima vieną iš galimų sprendimų, t.y. atmesti skundą ir palikti galioti apylinkės teismo nutartį; panaikinti teismo nutartį ir priimti dėl skundo naują sprendimą; pakeisti teismo nutartį. Aukštesniojo teismo priimtoms nutartys yra galutinės ir neskundžiamos.

Analizuojant Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, kad prokuroras organizuoja ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauja, ir BPK numatytą galimybę prokuroro sprendimą dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą apskusti teismui, susidaro tokia situacija, jog teismui tarsi priskiriama funkcija spręsti dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo bei vykdyti ikiteisminio tyrimo kontrolę, nors tai pagal Konstituciją nėra priskirta teismų kompetencijai. Šiuo klausimu Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas 2011 m. balandžio 11 d. nutarime pasisakė, kad „pagal Konstituciją, ir jos 30 straipsnio 1 dalį, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius jokiais atžvilgiais negali būti pažeista Konstitucijoje įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą; įstatymais baudžiamojo proceso santykiai turi būti reguliuojami taip, kad baudžiamojo proceso teisinių santykių subjektai, kurie mano, jog jų teisės pažeistos, turėtų teisę savo teises ginti teisme nepriklausomai nuo savo teisinio statuso baudžiamajame procese; įstatymų leidėjas, reglamentuodamas baudžiamojo proceso santykius, gali nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kad nebūtų leidžiama asmeniui piktnaudžiauti konstitucine teise kreiptis į teismą, kai tokiam kreipimuisi nėra jokio pagrindo.“⁷⁸

Vertinant galimybę skusti sprendimą dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą net apeliacine tvarka, iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad skundai nagrinėjami ganėtinai

---

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. balandžio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 168 straipsnio 4 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios, 2011, Nr. 42-1985. Ten pat.

daugelyje instancijų. Tačiau analizuojant apygardos teismui pateiktus skundus ir panaikintus apylinkių teismų sprendimus dėl skundų atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, pastebėta, kad apygardos teismai dažnai pasisako, jog prokurorai ir ikiteisminio tyrimo teisėjai neišsamiai ir nenuodugniai nagrinėja skunduose nurodytas aplinkybes, todėl galimybė skųsti sprendimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą prokurorui, o prokuroro nutarimą aukštesniajam prokurorui, ikiteisminio tyrimo teisėjui bei apygardos teismui, yra reikalinga, siekiant užtikrinti subjektų, kurie mano, kad jų teisės pažeistos, galimybę ginti savo teises teisme.

Lyginant sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimo galimybes kitose šalyse pastebėta, kad asmeniui suteikta daugiau laiko sprendimui apskųsti. Pagal Lietuvos Respublikos ir Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksus, pagal Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą⁷⁹, sprendimą dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą nukentėjusysis gali skųsti prokurorui, kai pradėti ikiteisminė tyrimą atsisako policija, per dešimt dienų nuo sprendimo gavimo. Prokuroras skundą privalo išnagrinėti per septynias dienas Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas⁸⁰ taip pat numato dešimties dienų sprendimo apskundimo terminą. Ilgesnis terminas nei šiuo metu nustatytas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse, per kurį gali būti skundžiamas atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą nėra būtinas, atsižvelgiant į greito baudžiamosios bylos tyrimo reikalavimą, bei į tai, kad sprendimas gali būti skundžiamas ne vieną kartą, ne vienai instancijai, dėl ko sugaištama nemažai laiko.

Nors sprendimas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo priklauso nuo ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro valios, priimant vieną iš galimų sprendimų būtina atsižvelgti į tai, kad privaloma imtis visų teisėtų priemonių siekiant nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, todėl ikiteisminio tyrimo nepradėjimas gali būti sąlygotas tik išimtiniais atvejais, kai yra BPK 3 straipsnyje nustatytos aplinkybės, kada procesas negalimas.

Analizuojant sąlygas dėl ko ikiteisminis tyrimas negali būti pradedamas, šiuo metu aktualiausia yra BPK 168 straipsnis, reglamentuojantis atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą. Straipsnio pataisa buvo reikalinga, nes seniai buvo akivaizdu, jog praktikoje, tikslinant duomenis, sunku buvo apsiriboti vien tik tarnybiniais pranešimais, kuriuose buvo išdėstoma surinkta informacija, be to, nebuvo aišku, kokius veiksmus buvo galima

---

⁷⁹ Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/estonia_code_of_criminal_procedure.pdf, (žiūrėta 2011 m. balandžio 10 d.)

⁸⁰ Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).

atlikti tikslinant duomenis, todėl duomenis patikslinančių veiksmų išplėtimas ir sukonkretinimas yra naudingas ir reikšmingas.

Palyginus Lietuvos Respublikos ir aptartų kitų šalių baudžiamuosiuose procesuose įtvirtintus griežtai apibrėžtus terminus per kiek laiko turi būti priimtas sprendimas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse to pasigendama. Nuostata, kad patikslinamieji proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpesnius terminus, ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnams sudaro sąlygas be pagrindo delsti tokių veiksmų atlikimą, dėl ko yra vilkinama priimti atitinkamą proceso sprendimą. Nors Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose ir nurodoma, kad duomenų patikslinamieji veiksmai gali būti atliekami per 20 darbo dienų, tačiau tuo pačiu leidžia aukštesniojo prokuroro sprendimu terminą pratęsti. Analizuojant praktines problemas pastebėta, kad griežtai nustatyti ir teisės normose reglamentuoti terminai, ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnus ir prokurorus verčia atsakingiau ir labiau apgalvotai atlikti veiksmus bei rinkti tik reikšmingus duomenis ne tik duomenų patikslinimui, bet ir tolimesniam ikiteisminiam tyrimui atlikti. Reikalinga nustatyti konkrečiai apibrėžtą terminą, per kiek laiko turi būti priimamas sprendimas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo.

Baudžiamojo proceso kodekse taip pat reikalinga apibrėžti naują - įvykio liudytojo sąvoką, nes šiuo metu neaiškios įvykio liudytojo pareigos ir atsakomybė, ar jis privalo būti išpėjamas dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą, reikalingas išaiškinimas, kokie asmenys turi būti pripažinti įvykio liudytojais. Siūloma įvykio liudytoju pripažinti tokį asmenį, kuris gali pateikti tikslus ir tiesioginius duomenis.

5. SPRENDIMO PRADĖTI IKITEISMINĮ TYRIMĄ PRIĖMIMO TVARKA

Sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą gali tik ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai ar prokuroras. BPK 166 straipsnio 1 dalis nurodo, kad kiekvienas ikiteisminio tyrimo pradžios atvejis užregistruojamas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro nustatyta tvarka. Norma reglamentuojanti ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų veiksmus pradedant ikiteisminį tyrimą nurodo, kad esant sąlygoms ikiteisminis tyrimas pradedamas tuoj pat ir apie tai pranešama prokurorui.

Dažniausia nukentėjusysis ar kiti asmenys suvokia, kad įvykdytas nusikaltimas, ir beveik visos teisinės sistemos suteikia jiems teisę informuoti ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnus ar prokurorą apie nusikalstamos veikos padarymo faktą. Reikia pažymėti, kad yra ir atitinkamų veikų, dėl kurių reikalingas nukentėjusio asmens ar jo atstovo skundas. Šios teisės ir pareigos išreiškiamos dviem formom, priklausomai nuo suinteresuotumo laipsnio:

- atvejai, kai asmuo užkluptas nusikaltimo vietoje, daugumoje teisinių sistemų galima jį sulaikyti ir kitiems piliečiams pristatyti į ikiteisminio tyrimo įstaigą. Tokia teisė Vokietijoje įtvirtinta baudžiamojo proceso kodekso 127 straipsnyje⁸¹, Prancūzijoje baudžiamojo proceso kodekso 73 straipsnyje⁸². Kiekvieno žmogaus teisė sulaikyti nusikaltėlį – tai vienas iš anksčiau nustatytų būdų, įpareigojančių piliečius dalyvauti vykdant teisingumą;

- „nepriklausomai nuo to, ar nusikaltėlis užkluptas nusikaltimo vietoje ar nusikaltimui įvykus, nacionalinės teisės sistemos nukentėjusiuosius ir kitus asmenis baudžiamojoje teisenoje panaudoja kaip informacijos šaltinius. Pastebėta, kad bendrosios teisės šalyse, lyginant su kontinentinės teisės šalimis, nukentėjusiojo vaidmuo mažiau aktyvus, o ypač parengtiniame tyrime.“⁸³

Ikiteisminio tyrimo pradėjimas ikiteisminio tyrimo pareigūnams ar prokurorui patiems nustačius nusikalstamos veikos požymius yra reikalinga nuostata, nes taip yra garantuojamas asmens teisių užtikrinimas, bei žalos atsiradusios nusikalstamos veikos padarymu atlyginimas, o ikiteisminio tyrimo įstaigos ir prokuratūra vykdo pareigą atskleisti nusikalstamas veikas. Pastebėtina, kad dažnai pasitaiko atvejų, kai pats nukentėjęs nežino, kad prieš jį padaryta nusikalstama veika, arba sąmoningai nenori apie tai pranešti teisėsaugai dėl vienokių ar kitokių priežasčių.

---

⁸¹ БАБИЧЕВА С. Уголовно – процессуальный кодекс Франции. Перевод с французского. Москва, 1967.

⁸² ФИЛИМОНОВА Б. Уголовно – процессуальный кодекс ФРГ. Перевод с немецкого. Москва, 1997.

⁸³ ТРУБИЦИНА Е. ГРЕНКОГО О. ДЕМЕНТЬЕВА Е. *Права потерпевших в капиталистических странах*. Социалистическая законность. 1990, Но. 10.

Jei turime aiškius nusikalstamos veikos požymius, aišku, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas nedelsiant. Tačiau jei neturime visų reikiamų duomenų? Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas numato patikslinamųjų veiksmų atlikimą nepradedant ikiteisminio tyrimo. Ikiteisminio tyrimo subjektai atlikdami informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką patikrinimą, padaro tarsi atranką, įvairaus pobūdžio gautų duomenų ir dėl to nereikia pradėti ikiteisminio tyrimo tokiam aiškinimuisi. Tokios informacijos rinkimas nebereikalauja jokios bereikalingos registracijos, kaip kad yra registruojamas pradėtas ikiteisminis tyrimas.

Dažnai nėra būtina tokį informacijos patikslinimą daryti kelias dienas, užtenka ir kelių valandų ar dienos, kuomet gaunami reikiami duomenys. Tačiau ir tokių veiksmų atlikimui ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras surašo tarnybinių pranešimą, kuriame nurodoma jog informacija bus tikslinama nepradėjus ikiteisminio tyrimo. Ikiteisminio tyrimo įstaiga, gavusi informaciją apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikalstamą veiką, kuri nėra pakankamai informatyvi, kad būtų galima nedelsiant priimti procesinį sprendimą pradėti ikiteisminį tyrimą, arba kai nėra duomenų, leidžiančių identifikuoti informaciją suteikusį asmenį, privalo pranešimą registruoti informaciniame žurnale ir tuojau pat organizuojamas gautos informacijos patikrinimas. Aptariamai visi be išimties gaunami pranešimai, t.y. nusikalstamos veikos požymių turinčias veikas, kitus teisės pažeidimus, avarijas gamyboje, nelaimingus atsitikimus, gaisrus, stichines nelaimes ir kitus ypatingus atsitikimus. Registracijos žurnale pažymima data ir tikslus laikas, kada buvo gauta informacija, asmuo pateikęs informaciją, ir jo kontaktiniai duomenys, trumpa pranešimo fabula, taip pat pareigūnas, kuriam pavesta aiškintis pranešimą. Registruotos informacijos patikrinimas vykdomas neatidėliotinai. Elektroninio ryšio priemonėmis gauta informacija apie galimą nusikalstamą veiką archyvuojama įstaigos vidaus teisės aktuose nustatyta tvarka. Išsiaiškinus, minėtame žurnale pažymimi patikrinimo rezultatai. Informacijos patikrinimo metu nustatčius, „kad informacija buvo klaidinga, informaciją tikrinęs pareigūnas surašo tarnybinių pranešimą apie informacijos nepasitvirtinimą, o budėtojas gautus tarnybinius pranešimus pateikia policijos įstaigos vadovui ar jo įgaliotam pareigūnui. Kai pareigūnas nustato nusikalstamos veikos požymių, jis apie tai praneša budėtojui, ir ikiteisminio tyrimo registracijos žurnale įforminamas bei užregistruojamas pradėtas ikiteisminis tyrimas. Jei yra administracinis teisės pažeidimas,

informaciją tikrinęs pareigūnas apie tai praneša budėtojiui ir teisės aktų nustatyta tvarka įformina administracinį teisės pažeidimą.“⁸⁴

Vokietijos Federacinės Respublikos teisės praktikoje tokie patikslinamieji veiksmai taikomi dažniausiai apklausiant asmenis ar patikrinant tam tikrus duomenis. Tačiau toks tyrimas nėra aiškiai reglamentuotas Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame procese. Todėl teisės doktrinoje yra nuomonių, prieštaraujančių tokio patikrinimo vykdymui nepradėjus ikiteisminio tyrimo, nes tokia informacija neturi įrodomosios reikšmės pradėjus baudžiamąjį procesą⁸⁵. Pritariantys tokiam pradiniam tyrimui, teigia, kad būtent pradinis informacijos patikrinimas apsaugo asmenis nuo nepagrįsto baudžiamąjo persekiojimo⁸⁶. Šioje stadijoje tikrinama, ar yra galimybė pereiti į baudžiamąjį procesą. Toks tikrinimas įtraukiamas į bendrąjį registrą, kuris, nustačius jog padaryta veika, ir žinant asmenį, galimai ją padariusį, jau registruojamas į ikiteisminį tyrimą prieš konkretų žinomą asmenį arba ikiteisminį tyrimą prieš nežinomą asmenį.

Jei ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai turi operatyvinės informacijos, iš kurios matyti, kad reikalinga pradėti ikiteisminį tyrimą, pareigūnas apie nusikalstamą veiką, jos pobūdį ir asmenį kuris vykdė nusikalstamą veiką, išdėsto tarnybiniame pranešime ir pagal tai pradedamas ikiteisminis tyrimas. Operatyvinės veiklos metu paaiškėjus nusikalstamos veikos požymiams, pareigūnas pagal savo kompetenciją privalo imtis visų teisėtų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika. Jei esant tokiems duomenis pareigūnas toliau tęsia operatyvinės informacijos rinkimą, galimi asmens kaip įtariamojo teisių ir teisėtų interesų pažeidimai.

Taip pat reikia atriboti anoniminę informaciją nuo skundo, pareiškimo, pranešimo, tarnybinio pranešimo apie nusikalstamą veiką. Anoniminiu pranešimu laikoma informacija, kai pranešėjas ar tokios informacijos siuntėjas nėra žinomas. Tuoj pat pradėti ikiteisminį tyrimą pagal anoniminių pranešimų nėra teisėta, kadangi anoniminiams duomenims nėra suteikta procesinė forma. Tokie pranešimai nelaikomi informaciniu šaltiniu dėl ko būtų pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą, jų nepatikrinus. Patikrinę gautą anoniminių pranešimų, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas ar prokuroras, surašo išsamų tarnybinių pranešimų ir tik tada gali būti svarstoma, ar gauta tikėtina informacija yra pagrindas pradėti ikiteisminį tyrimą, ar ne. Informacija, kuri buvo renkama pranešimams patikslinti, ir kuri nėra reikšminga, kaupiama. Visos informacijos

---

⁸⁴ Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. V-271 “Dėl informacijos apie nusikalstamą veiką, kitus teisės pažeidimus ir įvykius registravimo bei tikrinimo” // Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 -2192.

⁸⁵ LÖWE, et al. *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz*: Grosskommentar. II Auflage. Berlin: 2003, p. 105.

⁸⁶ KÜHNE H. *Straffprozessrecht. VII Auflage. Heidelberg*: C. F. Müller Verlag, 2007, p. 196.

patikslinimo medžiagos yra siunčiamos prokurorui patikrinimui. Jei prokuroras patikrinęs medžiagas nusprendžia, kad pateikti duomenys apie informacijos patikslinimą yra netikslūs, turi teisę pats atlikti informacijos patikslinimą, išsikviesti reikiamus asmenis, vykti į vietą ir panašiai.

Tarp įvairių valstybių, sprendžiant baudžiamojo persekiojimo pradžios klausimą, labai svarbu tikslingumo principo taikymo ribos. Privalomo proceso koncepcija, pagrįsta įstatymo normomis, su kai kuriomis išimtimis galioja Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje, Graikijoje, Ispanijoje. Šiose valstybėse pirmasis valstybės organo žingsnis iškelti baudžiamąją bylą vienu metu su tyrimo pradėjimu, o bendrosios teisės valstybėse nusikaltimo faktas gali būti registruojamas, pradedant oficialų ikiteisminį tyrimą, kai iškeliamas kaltinimas konkrečiam asmeniui. Esant pakankamam pagrindui patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, policijos ar kito organo pareigūnas surašo kaltinimo pareiškimą išduoti orderį iškvietimui į teismą, areštui ar kratai atitinkamo asmens užimamose patalpose. Tačiau toks pareiškimas dar nėra formali tyrimo pradžia, toks dokumentas su priesaika pateikimas magistrato teisėjui, kuris patikrinęs, ar yra pakankamas pagrindas, orderį išduoda arba atsisako tai padaryti. Orderio išdavimas jau yra laikomas procesiniu dokumentu, reiškiančiu baudžiamojo persekiojimo pradžia. Reikia pažymėti, kad pareiškimas orderiui ir visa surinkta pirminė medžiaga, prieš pateikiant magistratui, patikrinama prokuroro. Be pastarojo sutikimo teisėją kreiptis yra beprasmiška. Prokuroras, patikrinęs medžiagą sprendžia klausimą ne tik dėl pagrindo pakankamumo išduoti atitinkamam orderiui, bet ir numato asmens nuteisimo perspektyvą.⁸⁷

Atlikus Lietuvos Respublikos bei kitų šalių baudžiamojo proceso analizę pastebėta, kad nusikalstamos veikos padarymu įtariamasis asmuo, neturi teisės skusti sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą. Tačiau jei ikiteisminis tyrimas yra pradėtas esant pradėjimo pagrindui ir teisėtai, tai nesukelia jokių teisinių pasekmių įtariamajam, juk bet kada ikiteisminis tyrimas gali būti nutrauktas nesurinkus pakankamai įtariamojo kaltę patvirtinančių duomenų, arba visiškai nutraukiamas. Pažymėtina, kad pavyzdžiui Vokietijos baudžiamajame kodekse yra numatyta atsakomybė už nekalto asmens persekiojimą⁸⁸. Kadangi valstybės tarnautojų ar jiems prilygintų asmenų sąžiningumas, pareigingumas, atsakomybės jausmas, įstatymo viršenybės, lygiateisiškumo ir kitų principų laikymasis tiesiogiai lemia žmogaus teisų, laisvių ir teisėtų interesų garantiją, teisėtumo lygį visuomenės, ir valstybės gyvenime, Lietuvos Respublikos baudžiamajame

⁸⁷ ВЛАСИХИН К. *Служба обвинения в США*. Москва. 1991, p. 121-123.

⁸⁸ LÖWE, et al. *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz*: Grosskommentar. II Auflage. Berlin: 2003, p. 208.

kodekse reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą ir tarnybos įgaliojimų viršijimą, bei tarnybos pareigų neatlikimą (BK 228 ir 229 straipsniai), tačiau tokiais veiksmais turi būti padaroma didelė žala, valstybei, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Pripažįstama, kad nekalto asmens atžvilgiu pradėtas baudžiamasis persekiojimas asmeniui gali padaryti turtinės bei moralinės žalos. Jei asmuo vėliau yra reabilituojamas, vis tiek neįmanoma visiškai pašalinti visų neteisėto persekiojimo sukeltų neigiamų pasekmių ir išgyvenimų. Taip suprantant neteisėto baudžiamojo persekiojimo pasekmes, būtina kontrolė ne tik iš prokurorų pusės, tačiau ir ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų vadovai privalo kontroliuoti jiems pavaldžius pareigūnus, kad nebūtų neteisėtai suvaržytos asmenų, įtariamų galimai padarius nusikalstamą veiktį, teisės bei laisvės. Taip pat, Europos Tarybos ministrų komiteto rekomendacijose dėl nukentėjusiojo padėties baudžiamajame teiseje ir baudžiamajame procese pažymima, kad diskrecinis sprendimas pradėti pažeidėjo baudžiamąjį persekiojimą ar jo nepradėti neturi būti priimamas neatsižvelgus į kompetencijos nukentėjusiajam klausimą, įskaitant ir pažeidėjo pastangas. Nukentėjusysis turi būti informuojamas apie su persekiojimu susijusį galutinį sprendimą, nebent jis pareiškia, kad jam šios informacijos nereikia. Taip pat nukentėjusysis turi turėti teisę prašyti kompetentingos institucijos peržiūrėti sprendimą dėl atsisakymo vykdyti baudžiamąjį persekiojimą arba teisę pradėti privataus kaltinimo procesą.⁸⁹

Pareigūnai yra pirmieji, su kuriais pažeidėjai kontaktuoja, susidūrę su teisingumo sistema, todėl labai svarbu, kad jie veiktų gerai pasirengę ir tinkamu būdu, apsaugodami tokio pažeidėjo padėtį ir ją pagerintų. Galima pateikti ir pavyzdžius: „Prancūzijoje procesinių veiksmų atlikimas priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos sunkumo. Todėl pagrindinis Prancūzijos Respublikos baudžiamojo proceso tikslas – patraukti nusikalstamas veikas padariusius asmenis baudžiamajon atsakomybėn ir kaltiesiems asmenims, padariusiems tokias veikas, paskirti jų kaltės laipsnį ir pobūdį atitinkančią bausmę, o nekaltą asmenį – išteisinti. Prancūzijos Respublikoje ikiteisminio tyrimo institutas daugiausiai sutelktas į ikiteisminio tyrimo formas bei jų ypatumus. Šiuo metu galiojantis baudžiamojo proceso kodeksas išsamiai reglamentuoja tiek institucijų, kurios vykdo baudžiamąjį persekiojimą, tiek institucijų, priimančių sprendimus, tiek institucijų, vykdančių priimtus teismų sprendimus, veiklą. Prancūzijos Respublikos baudžiamojo proceso ypatumas tai, kad baudžiamasis procesas orientuotas į konkretų ir greitą nusikalstamų veikų ištyrimą. Baudžiamojo persekiojimo pradėjimo iniciatyva

---

⁸⁹ Recommendation No. R (85) 11 Committee of Ministers to member states, On the position of the victim in the framework of criminal law and procedure, Adopted by the Committee of Ministers on 28 June 1985 at the 387 th meeting of the Minister's Deputies // Prieiga per internetą <http://cm.coe.int/ta/rec/1985/85r11.htm> (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.)

Prancūzijoje suteikiama tiek policijos pareigūnams, tiek ir prokurorams. Akcentuojama į tai, kad pradant ikiteisminį tyrimą, būtina surinkti kuo daugiau duomenų, leisiančių vienokio ar kitokio pobūdžio tyrimą. Prancūzijos Respublikos baudžiamajame procese veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, pagal kuriuos baudžiamajame procese numatytos atskiros tyrimo formos. Atliekant ikiteisminį tyrimą sprendžiami ir skirtingo pobūdžio uždaviniai, kurie susilieja į vieną tikslą – kuo greičiau ir išsamiau atlikti kokybišką bylos aplinkybių tyrimą.⁹⁰

Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą, baudžiamasis persekiojimas prasideda nuo to momento, kai yra gauta duomenų, jog ruošama vykdyti nusikalstama veika, ar ji jau padaryta, ar tik pasikėsinta ją padaryti. Tokiu atveju ikiteisminio tyrimo institucijos įgyja pareigą pradėti ikiteisminį tyrimą ir išaiškinti nusikalstamą veiką, kad ir kokioje ji stadijoje buvo ar yra, bei imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad būtų nustatyti visi asmenys, darę priešingą teisei veiką. Nuo nusikalstamos veikos paaiškėjimo momento pradedamas konkretaus asmens baudžiamasis persekiojimas arba viešojo intereso gynimas, pradedami spręsti baudžiamojo proceso uždaviniai. Taigi, bene geriausiai baudžiamojo proceso reikšmė atsiskleidžia per jam keliamus uždavinius ir jo tikslus.⁹¹

Galima teigti, kad praktikoje ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovai atlieka ikiteisminio tyrimo organizavimo funkcijas. Nors įstatyme ši funkcija priskiriama prokurorui, atsižvelgiant į tai, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimą pradeda ir ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai, dažniausia sprendimą priima pasitardami su vadovu. Prokuroras tik gauna pranešimą apie jau pradėtą ikiteisminį tyrimą ir toliau tęsia tyrimo kontrolę. Esant tokiai situacijai, dažnai pasitaiko atvejų kai ikiteisminio tyrimo įstaigos nepagrįstai pradeda ikiteisminį tyrimą, sulaikinėja asmenis, atlikinėja kratas ir panašiai. Vėliau toks nepagrįstas baudžiamasis persekiojimas nekalto asmens atžvilgiu jam gali padaryti ne tik moralinės, bet ir turtinės žalos. Todėl visada reikia įvertinti tą faktorių, kad tiek nepagrįstas atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą, tiek ir nepagrįstas ikiteisminio tyrimo pradėjimas turi neigiamų padarinių žmogui, visuomenei, valstybei.

Pradedant ikiteisminį tyrimą svarbu tiksliai apibrėžti tą momentą, nuo kada yra pradedamas ikiteisminis tyrimas. Anksčiau galiojusios BPK normos reikalavo, kad iškeliant baudžiamąją bylą reikalinga surašyti nutarimą baudžiamajai bylai iškelti, ir tik nuo tokio nutarimo surašymo momento buvo galima atlikti kitus baudžiamojo proceso veiksmus. Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos baudžiamojo

---

⁹⁰ GODA G. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai: mokomoji priemonė*. Saulužė, 1997, p. 34.

⁹¹ Ten pat, p. 28.

proceso kodeksas reikalavo ant prokuratūroje ar ikiteisminio tyrimo įstaigoje gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo apie nusikalstamą veiką surašyti rezoliuciją, kurioje nurodoma, nusikalstamos veikos kvalifikavimas pagal konkretų baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnį, jo dalį ir (ar) punktą, rezoliuciją užrašiusio asmens pareigos, parašas, vardas ir pavardė, rezoliucijos užrašymo data. Nors šiuo metu galiojanti BPK nebereikalauja rezoliucijos surašymo, o nurodo, kad ikiteisminis tyrimas pradamas gavus informaciją apie nusikalstamą veiką ir atlikus pirmąjį proceso veiksmą, kuriuo išreiškiama ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros rekomendacijose⁹² nurodomos, sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą formos, t.y. rezoliucija, tarnybinis pranešimas, prokuroro reikalavimas, prokuroro nutarimas.

Esant tokiam Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros reikalavimui, akivaizdu, kad praktikoje yra reikalinga atitinkama rašytine forma išreikšti sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą momentą, kad būtų aišku, kada tiksliai pradamas ikiteisminis tyrimas, ir būtų galimybė vertinti proceso veiksmų atlikimo teisėtumą ir pagrįstumą, todėl baudžiamojo proceso kodekse siūloma nustatyti atitinkamas rašytines sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą išreiškimo formas.

---

⁹² Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 patvirtintos rekomendacijos „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 94-3713.

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikoje ir kitose užsienio šalyse, ikiteisminis tyrimas pradamas gavus informaciją apie padarytą nusikalstamą veiką. Ikiteisminį tyrimą kontroliuoja ir jam vadovauja prokuroras, o patį tyrimą atlieka atitinkamos ikiteisminio tyrimo įstaigos. Kai kuriais atvejais ikiteisminį tyrimą atlieka ir prokuroras.
2. Informaciją, apie padarytą ar galimai padarytą nusikalstamą veiką, dėl kurios pradėtinamas ikiteisminis tyrimas, skundu, pareiškimu, ar pranešimu gali pateikti bet kuris nukentėjęs ir ne tik nukentėjęs, fizinis ar juridinis asmuo, taip pat valstybės institucijos ar valstybės pareigūnai, tačiau anonimiais pranešimais gauti duomenys negali būti laikomi duomenimis apie nusikalstamą veiką, ar informacijos šaltiniu, nes tai nėra pakankama informacija nusikalstamos veikos akivaizdumui konstatuoti.
3. Pagal Lietuvos Respublikos ir analizuojamų kitų šalių baudžiamojo proceso kodeksuose nustatytus reikalavimus, ikiteisminio tyrimo pradėjimas yra etapas, kuomet atlikus reikiamus, ir tik baudžiamojo proceso kodekse reglamentuojamus veiksmus, yra sprendžiamas klausimas ar yra baudžiamojo proceso kodekse numatyti pagrindai, ir nėra sąlygų dėl ko baudžiamasis procesas negalimas, turi būti priimtas proceso sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą.
4. Ikiteisminio tyrimo pradėjimo sąlyga, tai tam tikrų aplinkybių buvimas ar nebuvimas, įpareigojantis ikiteisminio tyrimo pareigūną ar prokurorą, pradėti ikiteisminį tyrimą.
5. Siūloma BPK 166 straipsnyje nurodytą nuostatą, jog „apie pradėtą ikiteisminį tyrimą pranešama skundą, pareiškimą arba pranešimą padavusiam asmeniui“, tikslinti nustatant, kad „apie pradėtą ikiteisminį tyrimą, skundą, pareiškimą arba pranešimą, padavusiam asmeniui ir prokurorui, turi būti pranešama nedelsiant, pradėjus ikiteisminį tyrimą.“
6. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, neturi teisės savo iniciatyva pradėti ikiteisminį tyrimą dėl BPK 167 straipsnio 1 dalyje numatytų nusikalstamų veikų, jei nėra nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo valios pradėti baudžiamąjį procesą. Išskirtiniais atvejais, kuomet dėl nurodytų veikų ikiteisminis tyrimas privalo būti pradamas prokuroro reikalavimu, jei nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę ar ja padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti savo teisėtų interesų.
7. Analizuojant Lietuvos Respublikos ir kitų šalių baudžiamųjų kodeksų nuostatas darytina išvada, kad visose aptartose šalyje baudžiamasis procesas pradamas esant

dviems sąlygoms: tikėtinos informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką buvimas; aplinkybių dėl kurių procesas negalimas, nebuvimas.

8. Analizuojant praktines problemas, kai yra sprendžiamas klausimas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, darytina išvada, kad reikalinga nustatyti griežtai apibrėžtus terminus, per kiek laiko turi būti priimamas sprendimas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo.

9. Siūloma baudžiamojo proceso kodekse reglamentuoti atitinkamas rašytines sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą išreiškimo formas, dėl ko būtų aiškus ikiteisminio tyrimo pradėjimo momentas.

SANTRAUKA

Ikiteisminio tyrimo pradėjimas

Pagrindinis darbo tikslas – išnagrinėti ir įvertinti ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindus ir sąlygas, bei su tuo susijusias teorines ir praktines problemas.

Darbe analizuojamos BPK nuostatos lyginamos su kitų užsienio valstybių baudžiamojo proceso kodeksais.

Pagal šiuo metu galiojančias BPK nuostatas, ikiteisminis tyrimas pradedamas esant ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindams, t.y. esant tikėtinaai informacijai apie galimai padarytą nusikalstamą veiką, ir aplinkybių dėl kurių procesas negalimas, nebuvimas.

Ikiteisminio tyrimo pradėjimo pagrindais pripažįstami skundas, pareiškimas ar pranešimas apie nusikalstamą veiką, prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius, taip pat išskiriamos atskiros baudžiamajame kodekse numatytos nusikalstamos veikos, dėl kurių ikiteisminis tyrimas gali būti pradedamas tik esant nukentėjusiojo asmens, ar jo įgalioto atstovo skundai, o išimtiniais atvejais ikiteisminis tyrimas dėl šių veikų privalo būti pradedamas prokuroro reikalavimu.

Darbe analizuojama BPK pataisa, kuri konkretizavo duomenų patikslinamuosius veiksmus, tokių veiksmų atlikimo praktinės problemos bei atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą apskundimo galimybės. Taip pat aiškinamas sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą įforminimas.

Darbe naudoti mokslo literatūros studijavimo, lyginamosios analizės, sisteminės analizės, teologinis, loginės analizės metodai.

Pateikiamos išvados bei pasiūlymai.

SUMMARY

Commencement of the pre-trial investigation

The main purpose of this paper is analyzing and assessment of the grounds and conditions for commencement of the pre-trial investigation as well as theoretical and practical problems related to the above.

The provisions of the Criminal Procedure Code are compared to the analogical provisions of foreign states.

According to the provisions of the Criminal Procedure Code which are currently in force, the pre-trial investigation is commenced if the grounds for institution of criminal proceedings exist, i.e. if the information about an allegedly committed criminal offence is reliable and if there are no conditions which render the institution of criminal proceedings impossible.

A complaint, or a statement, or a report on a criminal offence are considered to be the grounds for institution of the pre-trial investigation; if indications of a criminal offence are established by a prosecutor or a pre-trial investigation officer, this fact is also considered to be the grounds for institution of a pre-trial investigation. Furthermore, there are certain criminal offences, specified in the Criminal Code, which may be investigated only in case a victim's or his representative's complaint exists; only in exceptional cases the pre-trial investigation into such offences shall be commenced on a prosecutor's request.

The paper also analyzes an amendment of the Criminal Procedure Code, which specifies the actions that must be taken in order provide details more precisely, as well as practical problems arising during execution of such actions. Furthermore, the paper analyzes the possibilities of filing an appeal in case a request to commence a pre-trial investigation is dismissed. The details of formalizing a decision to commence a pre-trial investigation are also explained in this paper.

The method of studying scientific literature as well as methods of comparative analysis, systematic analysis, theological and logical analysis have been used in this paper.

The paper provides some offers and conclusions.

NAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785 // Valstybės žinios 2002 m., Nr. 37-1341.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d., Nr. VIII-1968 // Valstybės žinios 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymas, 2003 m. balandžio 22 d. Nr. IX-1518 // Valstybės žinios 2003, Nr. 42-1919.
6. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas 2004 m. kovo 18 d. Nr. IX-2066 // Valstybės žinios 2004, Nr. 50-1632.
7. Lietuvos Respublikos karo policijos įstatymas, 1998 m. spalio 22 d. Nr. VIII-911 // Valstybės žinios 1998, Nr. 98-2713 .
8. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas, 2002 m. birželio 20 d. Nr. IX-965 // Valstybės žinios 2002, Nr. 65-2633.
9. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas, 2000 m. kovo 28 d. Nr. VIII-1591 // Valstybės žinios 2000, Nr. 30-827.
10. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas 1997 m. kovo 25 d. Nr. VIII-157 // Valstybės žinios 1997, Nr. 30-712.
11. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, Nr. I-480 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas, Nr. I-464 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 43-772.
13. Lietuvos Respublikos Savivaldybių tarybų įstatymas, Nr. I-532 // Valstybės žinios, 1994, Nr.53-996.
14. Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas, Nr. I-28 // Valstybės žinios, 1993, Nr. 2-29.

15. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidurinės priežiūros įstatymo pakeitimo įstatymas, 2010 m. gruodžio 14 d. Nr. XI-1232 // Valstybės žinios 2007, Nr. 54-2644.
16. Lietuvos Respublikos Seimo statutas, Nr. I-399 // Valstybės žinios, 1994, Nr. 15-249.
17. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas, Nr. I-2721 // Valstybės žinios, 1992, Nr. 22-635.
- 18.
19. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimas Nr. 875 „Dėl asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios 2007, Nr. 94-3779.
20. Lietuvos Respublikos Seimas, 2010 m. gruodžio 23 d. plenarinio posėdžio pranešimas „Priimta Baudžiamojo kodekso pataisa: VSD nereikės vykdyti ikiteisminio tyrimo funkcijos“.
21. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2006 m. birželio 20 d. įsakymas Nr. 1V-232 „Dėl ieškomų asmenų, neatpažintų lavonų ir nežinomų bejėgių asmenų žinybinio registro“ // Valstybės Žinios, 2006, Nr. 71-2652.
22. Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. VIII–810 “Dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 61-1736;
23. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, prieiga per internetą www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes, (žiūrėta 2011 m. balandžio 5 d.).
24. Latvijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą <http://www.likumi.lv/doc.php?id=107820>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).
25. Prancūzijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, priimtas 2000 m. birželio 5 d., prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).
26. Estijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Prieiga per internetą http://www.era.int/domains/corpus-juris/public_pdf/estonia_code_of_criminal_procedure.pdf, (žiūrėta 2011 m. balandžio 10 d.)
27. Baltarusijos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно - процессуальный кодекс Республики Беларусь. Минск. Тесей. 2001.

28. Moldovos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно - процессуальный кодекс Республики Молдова. 2003, Nr. 104.
29. Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodeksas. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации, 2001, N. 174-ФЗ. Prieiga per internetą <http://www.legislationline.org/upload/legislations/9a/eb/3a4a5e98a67c25d4fe5eb5170513.htm>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.).
30. Duomenys iš Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcinės komisijos 2003 m. balandžio 9 d. išvados. Prieiga per internetą <http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/WVIEWER.ViewDoc-inttekstid=24637&pinttvid=4393&porg=0.htm>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 1d.).
31. Duomenys iš internetinio puslapio <http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/176/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 balandžio 1 d.).
32. Duomenys iš internetinio puslapio <http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/1842/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 balandžio 4 d.).
33. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. V-271 “Dėl informacijos apie nusikalstamą veiką, kitus teisės pažeidimus ir įvykius registravimo bei tikrinimo” // Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 -2192.
34. Recommendation No. R (85) 11 Committee of Ministers to member states, On the position of the victim in the framework of criminal law and procedure, Adopted by the Committee of Ministers on 28 June 1985 at the 387 th meeting of the Minister’s Deputies // Prieiga per internetą <http://cm.coe.int/ta/rec/1985/85r11.htm>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 2 d.)

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4 dalies, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios, 1999, Nr. 15-402
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 39-1105.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 54-1587.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios, 2006, Nr. 7-254.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 15 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 2 dalies, 168 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 3 dalies, 182 straipsnio (2004 m. liepos 5 d. redakcija) 4 dalies, 183 straipsnio (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) 5 dalies, 186 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies, 187 straipsnio (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios, 2006, Nr. 68-2514
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. balandžio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 168 straipsnio 4 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės Žinios, 2011, Nr. 42-1985.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės Žinios, 1995, Nr. 9-199.

3. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 patvirtintos rekomendacijos „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 94-3713.
2. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008-06-19 įsakymu Nr. I-86 patvirtintos rekomendacijos „Dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 72-2783.
3. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2011 m. sausio 11 d. įsakymas Nr. I-8 „Dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. spalio 7 d. įsakymo Nr. I-108 „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2011, Nr. 5-204.
4. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. I-3 patvirtintas „Asmenų aptarnavimo Lietuvos Respublikos prokuratūroje tvarkos aprašas“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 6-230.
5. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. rugsėjo 28 d. įsakymu Nr. I-133 patvirtintos rekomendacijos „Dėl nusikaltimų, už kuriuos baudžiamoji atsakomybė numatyta tarptautinių sutarčių pagrindu (LR BK 7 str.), ikiteisminio tyrimo organizavimo ir atlikimo“ // Valstybės žinios, 2004, Nr. 145-5294
6. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ir Lietuvos policijos generalinio komisaro 2008 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. I-60/5-V-210 „Dėl ikiteisminio tyrimo gerinimo plano ir jo įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ // Paskelbta institucijos, 2008 m.
7. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. I-51 „Dėl baudžiamojo proceso dokumentų (blankų) pavyzdžių patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 39-1806.
8. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. rugpjūčio 1 d. nurodymas Nr. N-6 „Dėl nusikalstamų veikų, numatytų baudžiamojo kodekso 214 straipsnyje tyrimo paskirstymo ikiteisminio tyrimo įstaigoms“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisinėinformacija/Generalinioprokuroroįsakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.).
9. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. vasario 12 d. nurodymas Nr. N-7 „Dėl prokurorų veiklos užtikrinant vaikų teisių apsaugą, nuo smurto

- nukentėjusių vaikų teisių ir teisėtų interesų gynimą“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisinėinformacija/Generalinioprokuroroįsakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 1d.).
10. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. gruodžio 28 d. nurodymas Nr. N-33 „Dėl prokurorų veiklos ginant viešąjį interesą“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisinėinformacija/Generalinioprokuroroįsakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. balandžio 1d.).
11. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2005 m. vasario 7 d. nurodymas Nr. N-3 „Dėl atsakymų pradėti ikiteisminį tyrimą kontrolės“. Prieiga per internetą <http://www.prokuraturos.lt/Teisinėinformacija/Generalinioprokuroroįsakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>, (žiūrėta 2011 m. kovo 27 d.).

3. Specialioji literatūra

3.1. Monografijos, vadovėliai, komentarai

1. ANCELIS P. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas*. Monografija. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Saulelė, 2007.
2. AŽUBALYTĖ R., ANCELIS P., BURDA R. *Teisinės rekomendacijos ikiteisminio tyrimo pareigūnams, dirbantiems su nepilnamečiais*, 2006.
3. BAGDONAS E., BAGDONIENĖ L. *Administravimo principai*. – Kaunas: „technologija“, 2000.
4. BRIČKUTĖ R. *Prokuroro vaidmuo organizuojant ir kontroliuojant ikiteisminį tyrimą // Teisinės minties šventė*. 2003. Vilnius;
5. BUČIŪNAS G., GRUODYTĖ E. *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai: mokymo priemonė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009.
6. БАБИЧЕВА С. *Уголовно – процессуальный кодекс Франции*. Перевод с французского. Москва, 1967.
7. ФИЛИМОНОВА Б. *Уголовно – процессуальный кодекс ФРГ*. Перевод с немецкого. Москва, 1997.

8. GODA.G., KAZLAUSKAS M., KUCONIS P. ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. I-IV dalys (1-220 straipsniai) // Teisingumo ministerija: Teisinės informacijos centras, 2003.
9. GODA G., KAZLAUSKAS M., KUCONIS P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius. Teisinės informacijos centras, 2005.
10. GODA G. *Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai*. Mokomoji priemonė. V., Saulužė. 1997.
11. GALINAITIS V. *Parengtinis tyrimas*. Vilnius, 1965.
12. JURKA R., AŽUBALYTĖ R., GUŠAUSKIENĖ M., PANOMARIOVAS A. *Baudžiamojo proceso principai*, „Eugrimas“, Vilnius 2009.
13. JURKA R. JOVAIŠAS K., KANAPECKAITĖ J., MIŠEIKIS Ž., BALIUTAVIČIUS S. *Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai*. Vilnius : Teisės institutas, 2005.
14. KUKLIANSKIS S. *Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys*. –Vilnius: LPA, 1995.
15. KÜHNE H. *Straffprozessrecht. VII Auflage. Heidelberg*: C. F. Müller Verlag, 2007.
16. LÖWE, et al. *Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz: Grosskommentar*. II Auflage. Berlin: 2003.
17. MERKEVIČIUS R. *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*: monografija / Vilnius : Registrų centras, 2008;
18. MINTSBERG H. *Le management Voyage aux centre del organisations*. – Paris: „Les aditions d’organisation“, 1997.
19. ORLANDI R. *Rechtsstaatliche Strafverfolgung und organisierte Kriminalitat: Die Italienische Strafjustiz im Umbruch // Zeitschrift fur die gesamte Strafrechtswissenschaft* 108, 1996, Nr. 2.
20. STEFANI G., LEVASSEUR G., BOULOC B. *Procedure penale*. Paris, 2001.
21. ТРУБИЦИНА Е., ГРЕНКОГО О. ДЕМЕНТЬЕВА Е. *Права потерпевших в капиталистических странах*. Социалистическая законность. 1990, Но. 10.
22. ВЛАСИХИН К. *Служба обвинения в США*. Москва. 1991, с 121-123.
23. VAIŠVILA A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000 m.

3.2. Straipsniai ir kita literatūra

1. ANCELIS P. Baudžiamojo proceso vystimosi tendencijos po 2003 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo// *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 6 (108).
2. ANCELIS P., GRIGOLOVIČIENĖ D. „Ikiteisminis tyrimas po naujos redakcijos teisinės sistemos reformos metmenų patvirtinimo“ // *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 63 (55).
3. ANCELIS P. Baudžiamasis persekiojimas sąvokomis ir vadybiniu aspektu // *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 70(62).
4. ANCELIS P., JUZUKONIS S. Nukentėjusiojo sąvoka Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamajame procese// *Jurisprudencija*. 2002. Nr. 35.
5. AŽUBALYTĖ R. Prokuroro diskrecinės valdžios kontrolė vykdant baudžiamąjį persekiojimą // *Jurisprudencija*. LTU mokslo darbai. 2003, Nr. 41(33).
6. AŽUBALYTĖ R. Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje: daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). - Vilnius: LTU, 2002.
7. BURDA R. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas: dabartis ir perspektyva // *Jurisprudencija*. LTU mokslo darbai. 2003. Nr.49(41).
8. BURDA R. Diskusiniai naujos ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcijos klausimai // *Justitia*, 2001, Nr. 1.
9. BURDA R., KLIUNKA A. Patikslinamieji ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadijos veiksmai // *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 76 (68).
10. GODA G., KUČONIS P. Nauja ikiteisminių nusikaltimų tyrimo koncepcija // *Justitia*. 1997. Nr.4.
11. GUŠAUSKIENĖ M. Ikiteisminio tyrimo teisėjas – žmogaus teisių garantas // *Jurisprudencija*. LTU Mokslo darbai. 2004. Nr. 57 (49);
12. FOČENKOVA N. Rungtyniškumo principo įgyvendinimo ikiteisminio tyrimo stadijoje problema // *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 76(68).
13. JURKA R. Ikiteisminis tyrimas: diskusijos dėl nesibaigiančių problemų? (1) // *Policija*, Nr. 7. 2005;
14. JURKA R. Ikiteisminis tyrimas: diskusijos dėl nesibaigiančių problemų? (2) // *Policija*, Nr. 8. 2005;
15. KAZLAUSKAS M. Naujo baudžiamojo proceso kodekso projekto koncepcija ir sistema // *Teisė*. 2000. Nr.37.

16. KAZLAUSKAS M., GODA G. Naujo baudžiamojo proceso kodekso projektas: kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės // Teisės problemos, 1999, Nr. 3.
17. KAZLAUSKAS M., GODA G. Supaprastintos procesinės formos problema baudžiamojo proceso teisėje // Teisė, 1995, Nr. 27.
18. KUKLIANSKIS S. Ikiteisminio tyrimo teoriniai pagrindai// Jurisprudencija, 2005, Nr. 75 (67).
19. MIŠEIKIS Ž. Ikiteisminio tyrimo pradėjimas kaip atskira baudžiamojo proceso stadija // Jurisprudencija. 2005. Nr. 67 (59).
20. PANOMARIOVAS A., RUDZKIS T. Baudžiamojo proceso ir operatyvinės veiklos sąveika // Jurisprudencija: Mokslo darbai, 2000. Nr. 17 (9).
21. PANOMARIOVAS A., RAMANAUSKAS R. Ikiteisminio tyrimo formos Prancūzijos Respublikoje // Jurisprudencija. LTU mokslo darbai. 2003. Nr.49(41).
22. PRAPIESTIS J. Dėl teisinės sistemos reformos // Teisės problemos. 1993. Nr. 1.
23. ŽILINSKAS D. Kai kurie Lietuvos teisėsaugos institucijų bruožai ir veiklos principai // Jurisprudencija, 2006, Nr. 5 (83).
24. Policijos veikla įsigaliojus naujiems kodeksams // sargyba. 2003. Nr. 24.
25. Руководство по расследованию преступлений // под. ред. Гриценко А. В. - Москва: НОРМА, 2008.
26. International Criminal Police Review. 1985. No. 386.
27. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą <http://www.lki.lt/dlkz/> (žiūrėta 2011 m. balandžio 1 d.).

4. Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. balandžio 20 d. nutartis Nr. 2K-254/2004.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. kovo 7d. nutartis Nr. 2K-152/2006.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis Nr. 2K-686/2007.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 4 d. nutartis Nr. 2K-102/2008.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. birželio 7 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių aplinkybes, dėl kurių

- baudžiamasis procesas negalimas, taikymo teismų praktikoje apžvalga Nr.AB-33-1. Teismų praktika Nr. 33.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. birželio 30 d. konsultacija B3-255. Teismų praktika Nr. 19.
  7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. liepos 2 d. konsultacija B3-280. Teismų praktika Nr. 19.
  8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. kovo 18 d. konsultacija B3-85. Teismų praktika Nr. 21.
  9. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis Nr. 1A-349/2008.
  10. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. sausio 6 d. nutartis Nr. 1S-70-193/2011.
  11. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 28 d. nutartis Nr. 1S-628/2008.
  12. Prancūzijos Kasacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus sprendimas Nr. 52, Prieiga per internetą http://www.courdecassation.fr/IMG/pdf/CASCRI_2008001_0001_p000_P.pdf, (žiūrėta 2011 m. balandžio 5 d.).
  13. Prancūzijos Kasacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus sprendimas Nr. 55. Prieiga per internetą http://www.courdecassation.fr/IMG/pdf/CASCRI_2008001_0001_p000_P.pdf, (žiūrėta 2011 m. balandžio 5 d.).